

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและวิธีสอนเพื่อปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงาน ซึ่งเรียบเรียงเป็นหัวข้อดังนี้

1. วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ความหมาย แหล่ง และประเภทของพลังงาน
- 1.2 สภาพการใช้พลังงานของประเทศไทย
- 1.3 ความหมายของทัศนคติ
- 1.4 การ เกิดและการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ
- 1.5 กระบวนการของการ เปลี่ยนทัศนคติ
- 1.6 วิธีปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติ
- 1.7 การพัฒนาทัศนคติต่อการ ประหยัดพลังงาน
- 1.8 การ จัดสอนวิชาพลังงานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและกิจกรรม
การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

2. งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ความหมาย แหล่ง และประเภทของพลังงาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้นิยามความหมายของพลังงานไว้ว่า "พลังงาน น. ความสามารถซึ่งมีอยู่ในตัวของสิ่งให้อาจให้แรงงานได้" (2525:574) คำว่า พลังงาน (Energy) มาจากศัพท์ภาษากรีกว่า "energia" หมายถึง ความสามารถในการทำงาน (Academic American Encyclopedia 1981:172) อันเป็นความสามารถของวัตถุ นั่นคือวัตถุไม่มีพลังงาน วัตถุนั้นก็ย่อมสามารถที่จะทำงานได้

ส่วนคำว่า งาน ในที่นี้เป็นผลจากการกระทำของแรงซึ่งทำให้วัตถุเคลื่อนที่ไปในแนวทางของแรง ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่สามารถทำให้วัตถุเปลี่ยนตำแหน่งหรือเคลื่อนที่ไปจากเดิมได้ สิ่งนั้นย่อมมีพลังงานอยู่ภายใน (วิจิตร คงพูล 2524:1)

แหล่งพลังงานของโลกจำแนกได้เป็น 2 แหล่งใหญ่คือ

1. ดวงอาทิตย์ (Solar Energy Source) หมายถึง พลังงานที่โลกได้รับจากดวงอาทิตย์โดยตรง ซึ่งอยู่ในรูปของพลังงานความร้อนและพลังงานแสง
2. แหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาจากดวงอาทิตย์ (Non-Solar Energy Source) หมายถึง แหล่งพลังงานที่มีอยู่ในโลก ได้แก่

- แหล่งพลังงานนิวเคลียร์ (Nuclear Energy Source)
- แหล่งพลังงานความร้อนใต้พิภพ (Geothermal Energy Source)
- แหล่งพลังงานจากน้ำขึ้นน้ำลง (Tidal Energy Source)

(ขุนทรัพย์ สมุทรสาคร และนาท คันทวีรุฬห์ 2527:8-9)

พลังงานแบ่งออกได้หลายประเภท โดยพิจารณาจากแหล่งที่ได้พลังงานมาดังนี้

1. พลังงานต้นกำเนิด (Primary Energy) ได้แก่ น้ำ แสงแดด ลม เชื้อเพลิงธรรมชาติ เช่น น้ำมันดิบ ถ่านหิน ก๊าซธรรมชาติ หินน้ำมัน ความร้อนใต้พิภพ แร่ นิวเคลียร์ ไม้พืน และผลพลอยได้จากการผลิต เช่น แกลบ ชานอ้อย

2. พลังงานแปรรูป (Secondary Energy) เป็นพลังงานที่ได้มาจากการนำพลังงานต้นกำเนิดมาแปรรูป ได้แก่ พลังงานไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมในส่วนที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง รวมทั้งก๊าซเหลวบรรจุถัง ถ่านก้อน ก๊าซชีวภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้ พลังงานยังจำแนกตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและตามความเหมาะสมทางเศรษฐกิจ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. พลังงานตามรูปแบบ (Conventional Energy) ซึ่งเป็นพลังงานที่ใช้กัน เป็นปกติประจำวัน ได้แก่ ปิโตรเลียมในส่วนที่เป็นเชื้อเพลิง ประกอบด้วย น้ำมันเตา น้ำมันดีเซล น้ำมันถ่านหิน ไฟฟ้าจากพลังน้ำ เชื้อเพลิงนิวเคลียร์ เป็นต้น

2. พลังงานนอกแบบ (Non-Conventional Energy) ได้แก่พลังงาน ซึ่งอาจใช้เป็นปกติประจำวันแต่ไม่แพร่หลายเพราะขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ได้แก่ พลังงานแสงอาทิตย์ ความร้อนใต้พิภพ คลื่น ทินน้ำมัน มวลปศุสัตว์ และของเหลือทิ้งทาง เกษตรอื่น ๆ เช่น ฟางข้าว ชังข้าวโพก นอกจากนี้ยังมีพื้น ถ่าน แกลบ ชานอ้อย และ ชยะ เป็นต้น (มาลี บานชื่น 2526:10-12)

อย่างไรก็ตาม การจำแนกประเภทของพลังงานนั้น สรุปได้ว่า พลังงาน มีทั้งประเภทที่เกื้อหนุนใหม่ได้ (Renewable Energy Resources) ได้แก่ พลังงาน จากแสงอาทิตย์ ลม น้ำตก คลื่น น้ำขึ้นน้ำลง ชีวมวล และประเภทที่ใช้แล้วหมดไป (Non-Renewable Energy Resources) ได้แก่ ถ่านหิน น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น (ขุนทรัพย์ สมุทรสาคร และนาท กัญทวีรุฬห์ 2527:9)

พลังงานที่ใช้ในโลกปัจจุบัน จำแนกออกเป็น 5 ประเภทหลักคือ ผลิตภัณฑ์ ปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ พลังน้ำ ถ่านหิน และเชื้อเพลิงนิวเคลียร์ ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากน้ำมันปิโตรเลียม จากการศึกษาความต้องการพลังงานประเภทต่าง ๆ ของโลก เสรีและรองประเทศไทยในปี พ.ศ.2528 จำแนกประเภทโดยคิดเทียบเป็นร้อยละได้ดังนี้

ประเภทพลังงาน	โลก	ประเทศไทย
น้ำมันปิโตรเลียม	52	42
ก๊าซถ่านหิน	13	25
ถ่านหิน	15	11
น้ำ	8	6
นิวเคลียร์	7	-
ไม้และถ่าน	-	8
แกลบและชานอ้อย	-	6
พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานนอกแบบอื่น ๆ	4	2

สุรินทร์ เศรษฐมานิต (2523:2-3) ได้สรุปสถานการณ์พลังงานของโลกว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 โลกได้ใช้พลังงานคิดเทียบเป็นน้ำมันดิบมีละ 40,000 ล้านบาเรล ซึ่งประกอบด้วยน้ำมัน 45% ถ่านหิน 28% ก๊าซธรรมชาติ 19% พลังงานน้ำ 5% พลังงานนิวเคลียร์ 3% โดยเฉพาะน้ำมันมีอัตราการใช้เพิ่มมีละ 5% องค์การพลังงานโลกได้ประเมินอัตราการใช้พลังงานของโลกต่อไปจนถึงปี พ.ศ.2563 พบว่า จะมีการนำเอาพลังงานจากถ่านหินมาใช้ถึง 41.2% ส่วนการใช้น้ำมันจะลดลงเหลือเพียง 16.9% โดยมีการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพิ่มขึ้นเป็น 26% รวมทั้งได้พัฒนาพลังงานทดแทนประเภทพลังงานจากแสงอาทิตย์ ชีวมวล ก๊าซชีวภาพ พลังงานลม มาใช้เพิ่มขึ้นเป็น 15.9%

สถานการณ์พลังงานของประเทศไทย

ในช่วง 20 ปีที่ได้พัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 4 เศรษฐกิจได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกด้านซึ่งส่งผลให้เกิดความต้องการใช้พลังงานทุกชนิดเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย เช่นในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยใช้พลังงานทั้งหมดเทียบเท่ากับน้ำมันดิบเพียง 2760 ล้านลิตร มาเป็น 17,960 ล้านลิตร ในปี พ.ศ.2524 ซึ่งส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 75 เป็นพลังงานที่สั่งการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงปิโตรเลียมเป็นหลัก โดยประเทศไทยจำเป็นต้องนำเข้าจากต่างประเทศเกือบทั้งหมดโดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 เป็นต้นมา กลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันได้ประกาศขึ้นราคาน้ำมันมาโดยลำดับจากราคา 11.65 เหรียญสหรัฐต่อบาเรล ในปี พ.ศ.2517 มาเป็น 26 เหรียญสหรัฐต่อบาเรล ในปี พ.ศ.2523 ทำให้อัตราการเพิ่มการใช้พลังงานของประเทศที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ต่อปีลดลงเหลือเพียงร้อยละ 7 ต่อปี แต่กระนั้นก็ยังนับว่าสูงอยู่เพราะเมื่อคิดเป็นมูลค่าที่ประเทศไทยต้องใช้เงินตราต่างประเทศที่นำมาได้จากการส่งสินค้าออกเพื่อสั่งซื้อน้ำมันแล้ว เป็นมูลค่าถึง 68,000 ล้านบาทในปี พ.ศ.2524 (กองบัญชาการพระราชกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2523: 1 - 2)

เนื่องจากปัญหาที่ด้านพลังงานได้กลายเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขโดยรีบด่วน ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 รัฐบาลจึงได้ทำการสำรวจปัญหาด้านพลังงานและกำหนดแผนการปรับโครงสร้างการผลิตและการใช้พลังงาน ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ.2525-2529:1-4, 6-7)

1. ปัญหาด้านพลังงาน สถานการณ์พลังงานของประเทศซึ่งเป็นปัญหานี้

เกิดจากสาเหตุที่สำคัญคือ

1.1 ประเทศไทยต้องพึ่งแหล่งพลังงานน้ำมันจากต่างประเทศเป็นสัดส่วนสูงมากและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ คือเพิ่มจากประมาณร้อยละ 50 ในปี พ.ศ.2508 เป็นประมาณร้อยละ 75 ของการใช้พลังงานทั้งหมด ในปี พ.ศ.2524 นับว่าเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความอยู่รอดของประเทศ รวมทั้งภาระทางการเงินที่จะต้องใช้สั่งซื้อน้ำมันจากต่างประเทศจะทวีคูณขึ้นเรื่อย ๆ จนฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศจะรับไม่ไหวในอนาคต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับโครงสร้างแหล่งที่มาของพลังงานให้สมดุลมากขึ้น และลดการพึ่งแหล่งพลังงานจากต่างประเทศให้เป็นสัดส่วนน้อยลง

1.2 การใช้พลังงาน "กระจุก" อยู่ไม่มีสาขาเศรษฐกิจ ขาดการประหยัดและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 80 ใช้กันอยู่เพียง 3 สาขาเศรษฐกิจเท่านั้นคือ สาขาคมนาคมขนส่ง การผลิตไฟฟ้า และการอุตสาหกรรม ซึ่งนับว่าเป็นโครงสร้างการใช้พลังงานที่ไม่สมดุลเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สาขาคมนาคมขนส่งของไทย ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงถึงร้อยละ 42 ของการใช้ น้ำมันทั้งหมด ซึ่งนับว่าสูงมากและเพิ่มไปอย่างไม่ประหยัดและขาดประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การใช้พลังงานส่วนมากอยู่ในเขตเมืองใหญ่ ๆ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งใช้ไฟฟ้ามามากกว่าคนในส่วนภูมิภาค 10 เท่าตัว และใช้น้ำมันมากกว่าถึง 6 เท่าตัว จึงพอสรุปได้ว่า โครงสร้างการใช้พลังงานที่มีลักษณะ "กระจุก" เป็นเรื่องข้ออย่างหนึ่งว่า จากผลการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมในระยะเวลาที่ผ่านมา ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยังคงอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นส่วนใหญ่ ไม่กระจายไปสู่ภูมิภาค

1.3 โครงสร้างราคาพลังงานในประเทศถูกบิดเบือน เนื่องจากในช่วงระยะปี พ.ศ.2517 - 2522 หลังจากที่ได้เกิดวิกฤตการณ์พลังงานทั่วโลกขึ้นแล้ว รัฐบาลได้พยายามใช้นโยบายคุ้มครองปกป้องผู้ใช้พลังงานในประเทศมิให้ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการขึ้นราคาน้ำมันของโลกมากเกินไป โดยพยายามระงับเวลาหรือชะลอการปรับราคาพลังงานในประเทศให้เพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของราคาเชื้อเพลิงในตลาดโลกจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2524 จึงได้เริ่มปรับราคากายในมากขึ้นอย่างจริงจัง ขณะเดียวกันการปรับราคาพลังงานแต่ละชนิดยังไม่ได้สัดส่วนที่เหมาะสมสอดคล้องกัน จึงก่อให้เกิดโครงสร้างราคาพลังงานที่มีลักษณะบิดเบือนและแตกต่างกันจนเป็นเหตุให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์น้ำมันทดแทนกันได้ เช่น ระหว่างน้ำมันเบนซินกับน้ำมันดีเซล และก๊าซหุงต้ม เป็นต้น

Text

ทั้งหมดนี้มีผลทำให้ความต้องการใช้พลังงานในประเทศเป็นไปอย่างไม่ประหยัดเท่าที่ควร และใกล้ชิดส่วนกับขีดความสามารถของกำลังผลิตและการกลั่นของประเทศ จึงเกิดการขาดแคลนผลิตภัณณ์น้ำมันบางประเภทในบางช่วงเวลาขึ้น ซึ่งขีดความสามารถกำลังการผลิตของโรงงานกลั่นน้ำมันในประเทศมีเพียง 175,000 บาเรลต่อวัน ในขณะที่ความต้องการน้ำมันสำเร็จรูปมีประมาณถึง 215,000 บาเรลต่อวัน ในปี พ.ศ.2523 เป็นต้น จึงทำให้ประเทศไทยต้องสั่งซื้อขนาน้ำมันเชื้อเพลิงสำเร็จรูปจากต่างประเทศในราคาแพงมาสนองความต้องการมากขึ้น

1.4 การผลิตไฟฟ้าของฟิวด์น้ำมันเชื้อเพลิงในอัตราส่วนที่สูงมาก คือถึงร้อยละ ๖๖ ของกำลังผลิตคิดทั้งไฟฟ้าทั้งหมดของภาคขนาน้ำมันเชื้อเพลิงจากการนำเข้ามาจากต่างประเทศ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกระจายชนิดพลังงานที่ใช้ในการผลิตไฟฟ้า เพื่อลดการฟิวด์น้ำมันเชื้อเพลิงจากต่างประเทศ นอกจากนี้ โครงสร้างราคาไฟฟ้ายังไม่เป็นธรรมเท่าที่ควร คืออัตราค่ากระแสไฟฟ้าประเภทอุตสาหกรรมและธุรกิจในส่วนภูมิภาคยังสูงกว่าในเขตกรุงเทพมหานคร จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่รุ่งโรจน์ให้กิจการอุตสาหกรรมกระจายไปสู่ส่วนภูมิภาค

1.5 การบริหารพลังงานยังกระจุกกระจายกันอยู่หลายหน่วยในภาครัฐบาล การบริหารพลังงานไม่ว่าจะเป็นทางด้านการวางแผน การผลิต การจำหน่าย การใช้พลังงานและการกำหนดนโยบายราคาพลังงาน ยังกระจุกกระจายกันอยู่หลายหน่วยงานของรัฐ จึงยากต่อการควบคุมประสานงานกันอย่างมีระบบ

2. แนวนโยบายการพัฒนาพลังงาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 กำหนดแนวนโยบายที่จะนำไปสู่ผลในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิตและการใช้พลังงาน ดังนี้

2.1 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน โดยเน้นประสิทธิภาพการใช้พลังงานก่อนหน่วยการผลิตให้เกิดการประหยัดและลดการใช้พลังงานก่อนหน่วยการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้พลังงานในการขนส่งทางถนนและกิจการอุตสาหกรรม และจะต้องปรับโครงสร้างการขนส่งให้เข้าสู่ระบบขนส่งที่ใช้พลังงานน้อยคือการขนส่งทางน้ำและรถไฟให้มากขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องขยายระบบสื่อสารและโทรคมนาคมเพื่อลดภาวะการเดินทางติดขัดให้น้อยลงและเร่งปรับปรุงการจราจรในเมืองใหญ่ ๆ ให้คล่องตัวขึ้น ส่วนทางด้านอุตสาหกรรม รัฐจะเข้ามาจัดการทางการเงิน การคลัง รุ่งโรจน์ให้ผู้นประกอบการปรับปรุง

ประสิทธิภาพของโรงงานให้เกิดการประหยัดและปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตที่ใช้พลังงาน
ต่อหน่วยให้น้อยลง

2.2 ปรับนโยบายราคาพลังงานทุกประเภทให้สอดคล้องกันเหตุการณ์และ
ได้สัดส่วนที่เหมาะสมและให้ราคาพลังงานได้เป็นไปตามภาวะความเป็นจริงโดยไม่ให้มีการ
ชกชวยจากรัฐ ป้องกันมิให้เกิดการใช้พลังงานทดแทนกันขึ้นได้จากที่ราคาไม่ได้สัดส่วนกัน
ขณะเดียวกันจะต้องเป็นราคาที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้ใช้

2.3 เร่งพัฒนาพลังงานที่มีต้นทุนกำเนิดในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อ
ลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศโดยเร่งให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนสำรวจและพัฒนา
แหล่งพลังงานประเภทต่าง ๆ ในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสำรวจปิโตรเลียมบนบก
และในทะเล พลังงานก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย สำรวจและพัฒนาแหล่งพลังงานน้ำและถ่านหิน
ลิกไนต์ให้มากขึ้น ทดลองสาธิตการผลิตพลังงานจากหินน้ำมัน สำรวจแร่ยูเรเนียมและ
พัฒนาพลังงานนอกแบบอื่น ๆ พร้อมกันไป

2.4 สนับสนุนการลงทุนในกิจการพลังงานของภาครัฐบาลและภาคเอกชน
ทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศ และส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศในการ
พัฒนาแหล่งพลังงาน การจัดหาและซื้อขายและการสำรองพลังงาน

2.5 เร่งรัดให้มีการผลิตการใช้พลังงานในรูปแบบและสัดส่วนที่เหมาะสมใน
ชนบทและจัดให้มีแผนการดำเนินการด้านการศึกษา การผลิต และ การใช้พลังงานที่
สอดคล้องกันและคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประเทศพร้อมกันไปด้วย

2.6 มาตรการและปรับค่านิยมในการประหยัดพลังงาน

- เพิ่มหลักสูตร เกี่ยวกับพลังงานและการประหยัดพลังงานไว้ในการศึกษา
ทุกระดับ
- ให้กรมประชาสัมพันธ์และสื่อมวลชนรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้ประชาชน
ประหยัดพลังงาน
- ส่งเสริมการค้าขายเทคโนโลยีด้านการประหยัดพลังงานให้แก่
หน่วยงานของรัฐและเอกชน
- ให้สำนักงานพลังงานแห่งชาติติดตามประเมินผลมาตรการประหยัด
พลังงานอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง
- ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลง
และภาวะความเคลื่อนไหวทางด้านพลังงานด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น
เพื่อระดมความร่วมมือกันประหยัดการใช้พลังงานในอนาคต

ความหมายของทัศนคติ

คำว่า "ทัศนคติ" ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525:389) ให้ความหมายของคำว่าทัศนคติว่าหมายถึงแนวความคิด ทัศนคติ มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า "aptus" แปลว่า โน้ม เอียง เหมาะสม นำมาใช้ในความหมายของ ทัศนคติ หมายถึง ท่าทีที่แสดงออกมาของบุคคลซึ่งบ่งถึงสภาพของจิตใจ ได้แก่ ความรู้สึกหรืออารมณ์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Gordon W. Allport 1967:3)

นักจิตวิทยาโดยทั่วไปได้จัดลักษณะอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ (Sentiment) เป็น 3 ชนิดคือ ความสนใจ (Interest) ค่านิยม (Value) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งคำทั้งสามนี้มีลักษณะความหมายที่ซ้อนกันอยู่ ไม่สามารถจะแบ่งออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด แต่พอแยกอธิบายได้คือ

ความสนใจ (Interest) เป็นลักษณะที่บุคคลมีความชอบ (Preference) ที่จะกระทำกิจกรรมใด ๆ เช่น เขาสนใจการเล่นกีฬามากกว่าชมภาพยนตร์

ค่านิยม (Value) คือการที่บุคคลให้คุณค่าแก่สิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นสิ่งสำคัญกับชีวิต เช่น เขามีค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าค่านิยมในทรัพย์สินเงินทอง

ทัศนคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกพร้อมที่จะตอบสนองต่อวัตถุหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ในสังคม ทัศนคติจึงมีจุดเน้นสำคัญที่อารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น วัตถุ บุคคล สถาบัน เป็นต้น

นักการศึกษาได้ให้คำจำกัดความของทัศนคติไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ประกาเพ็ญ สุวรรณ (2526:3) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2527:3) กล่าวว่า ทัศนคติหมายถึงสภาวะความพร้อมทางจิตใจและระบบประสาทของบุคคลที่กำหนดทิศทางของท่าทีการแสดงออกในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสภาพการณ์

กอร์ดอน คัมลิว ออลล์พอร์ต (Gordon W. Allport 1935:810) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสภาวะความพร้อมของจิตใจและประสาทซึ่งเกิดจากการได้รับประสบการณ์และมีผลต่อการตอบสนองของบุคคลต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ และสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

แอล. คิมบลิว. เฟอร์กูสัน (L.W. Ferguson 1981:81) กล่าวว่า ทักษะคือการแสดงออกเกี่ยวกับความเชื่อว่าจะไร้อะไรถูกอะไรผิด ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือปฏิเสธ การแสดงออกดังกล่าวเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบทางปัญญาความคิด ความเข้าใจ (Cognitive Component)

ทักษะนี้จะแสดงออกมาในลักษณะของความเชื่อว่าจะไร้อะไรถูกอะไรผิด

2. องค์ประกอบทางความรู้สึก (Affective Component) ทักษะนี้จะแสดงออกมาในลักษณะของความชอบหรือไม่ชอบ

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavioral Component) คือความพร้อมที่จะกระทำ ทักษะนี้จะแสดงออกมาในลักษณะการยอมรับหรือปฏิเสธ

ทีโอดอร์ เอ็ม นิวคอมบ์ (Theodore M. Newcomb 1954:128) กล่าวว่าทักษะของบุคคลขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับ อาจแสดงออกมาทางพฤติกรรมใน 2 ลักษณะคือ

1. ทักษะทางบวก (Positive Attitude) แสดงออกในลักษณะพึงพอใจ และเห็นด้วยหรือชอบจะทำให้บุคคลอยากกระทำ อยากได้ อยากเข้าไปใกล้สิ่งนั้น

2. ทักษะทางลบ (Negative Attitude) แสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย หรือไม่ชอบ จะทำให้บุคคลเกิดความเบื่อกว่า ซึ่งตรงกันข้ามจากสิ่งนั้น

อย่างไรก็ตาม แฮร์รี่ ซี ไทรแอนดิส (Harry C. Triandis 1971:6-7) ได้สรุปว่า ทักษะมีความหมาย 2 ประการคือ

1. ทักษะ หมายถึงความพร้อมที่จะตอบสนอง

2. ทักษะ หมายถึงความสม่ำเสมอในการตอบสนองต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ

ทางสังคมของบุคคล

การเกิดและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ทัศนคติของบุคคลมีการพัฒนาเริ่มตั้งแต่วัยทารกจนตลอดชีวิตของมนุษย์ ทัศนคติบางอย่างเกิดขึ้นในวัยเด็ก ทัศนคติบางอย่างจะไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะเข้าสู่วัยรุ่นและมีความพร้อมที่จะเกิดทัศนคติ (Herbert J. Klausmeier 1975:519-520) วอลเตอร์ บี โคลเลสนิค (Walter B. Kolesnik 1970:484-486) กล่าวว่า พัฒนาการของทัศนคติเป็นไปตามหลัก 3 ประการคือ

1. ความสัมพันธ์และการติดต่อกับผู้อื่น (Association)

2. การถ่ายทอดแบบอย่างจากสภาพการณ์หนึ่งไปสู่อีกสภาพการณ์หนึ่ง (Transfer)
3. การสนองความต้องการของคน (Need Satisfaction)

สังคมจะเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสถาบันของกลุ่มต่าง ๆ ให้แก่เอกัตบุคคล โดยกระบวนการสังคมประภค (Socialization) กล่าวคือเป็นเรื่องของกรรมวิธีในการเรียนรู้ตนเอง โดยที่สถานการณ์ทางวัฒนธรรมจะไปเสริมสร้างหรือกล่อมเกลาให้เกิดความรู้สึกนึกคิดต่อสถานการณ์ทางสังคมที่ตนเองประสบและแสดงพฤติกรรมออกมาตามประสบการณ์ที่ได้รับ การพัฒนาการของทัศนคติจึงเกิดจากการเรียนรู้ เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการคิดหรือการกระทำ ตลอดจนการลอกเลียนแบบสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลใกล้ชิด การปรับตัวทางบุคลิกลักษณะ สิ่งเหล่านี้จะสัมพันธ์กัน รวมตัวกันเป็นรูปแบบทัศนคติของแต่ละบุคคล ฉะนั้น ทัศนคติจึงเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการทางจิตวิทยาสังคมที่สำคัญซึ่งได้แก่ การสนใจ การเรียนรู้และการรับรู้ ทัศนคตินั้นเกี่ยวข้องกับแนววิถีต่าง ๆ ของโครงสร้างทางวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด หลักสำคัญในการเรียนหรือการรับวัฒนธรรมนั้น เราอาจจะรับมาทั้งโดยทางที่มีแบบแผนและการที่ไม่มีแบบแผน สำหรับทัศนคตินั้นก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ

1. ทัศนคติที่รับหรือสร้างสรรค์ขึ้นโดยตั้งใจ เช่น ในโรงเรียน ตามโบสถ์ ตามวัดวาอาราม หรือสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เป็นต้น
2. ทัศนคติที่เกิดขึ้นจากการแสวงหาหรือได้รับมาจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทางด้านสังคมวงกว้าง เช่น ได้รับมาจากค่านิยมของสังคมโดยทั่วไปหรือได้รับมาจากความนิยมตามสมัยในแวดวงของหมู่พวก เป็นต้น (ไพบูลย์ อินทวิชา 2517:47-48)

ทัศนคติ เป็นสภาวะของจิตใจ (Predisposition) ที่จะสะท้อนภาพออกมาเป็นพฤติกรรมโดยเริ่มจากบุคคลต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งนั้นก่อน แล้วทำการประเมินค่าสิ่งนั้นตามประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาโดยเก็บเอาไว้เป็นอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดสะสมเอาไว้เป็นความตั้งใจของจิตใจแล้วจึงสะท้อนความรู้สึกนั้นออกมาเป็นพฤติกรรมในที่สุด

ประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ผ่านมาจึงเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางทัศนคติของบุคคล แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทัศนคติแม้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะมั่นคงหรือทนทาน แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ถาวรแต่อย่างใด ทัศนคติจึงเป็นสิ่งที่สามารถจะเปลี่ยนได้ (สติกัย นิยมญาติ 2524:58) ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติสามารถสรุปได้ 4 ประการ (ไพบูลย์ อินทวิชา 2517:49) คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยอาศัยแรงจูงใจ
2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยอาศัยเทคนิคอันเหมาะสม
3. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยอาศัยการกระทำหรือการปฏิบัติจริง
4. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยอาศัยหลักการแห่งเหตุผล

ทัศนคติ เกิดขึ้นแล้วไม่อยู่คงที่เสมอไป การเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลเกิดขึ้นได้ โดย (Harry C. Triandis 1971:143-145)

1. การเปลี่ยนความคิด เช่น การได้รับข้อมูลใหม่จากบุคคลอื่น หรือผ่านทางสื่อสารมวลชน

2. การเปลี่ยนความรู้สึก เช่น การได้รับประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ที่กระทบกระเทือนใจ

3. การเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การที่บรรทัดฐานของสังคมเปลี่ยนไป จึงเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ รวมทั้งการถูกบังคับให้ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ตรงกับทัศนคติเดิมของตน

วิลเลียม เจ. แมคไควร์ (William J. McGuire 1968:171-196) ได้อธิบาย ขบวนการ เปลี่ยนทัศนคติไว้ 5 ขั้นตอนสำคัญคือ

1. ขั้นความตั้งใจ (Attention) คือขั้นที่บุคคลมีความสนใจ มีความอยากรู้ต่อข้อมูล

2. ขั้นความเข้าใจ (Comprehension) คือขั้นที่เกิดหลังจากที่บุคคลมีความตั้งใจ แสดงถึงความสามารถในการรับรู้ข้อมูล แต่ความเข้าใจนั้นขึ้นอยู่กับความยากง่ายของข้อมูล ตลอดจนความเหมาะสมระหว่างข้อมูลกับระดับการศึกษาของผู้รับ

3. ขั้นการยอมรับ (Yielding) คือเมื่อบุคคลเข้าใจข้อมูลแล้วก็จะแสดงออกใน 2 ลักษณะคือ การยอมรับกับการไม่ยอมรับ การยอมรับหมายถึง การเชื่อ คล้อยตาม และปฏิบัติตามข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งก็คือการเปลี่ยนทัศนคตินั้นเอง ส่วนการไม่ยอมรับจะเป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม

4. ขั้นการระลึกได้ (Retention) คือขั้นที่แสดงถึงความคงทนของการยอมรับหรือไม่ยอมรับ รวมไปถึงความจำและการเพิ่มหรือลดการยอมรับหรือการไม่ยอมรับนั้นตามกาลเวลา

5. ขั้นการแสดงออก (Action) คือเมื่อบุคคลมีการยอมรับรวมทั้งยังสามารถระลึกได้ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาโดยสอดคล้องกับการยอมรับนั้น ๆ

การเปลี่ยนทัศนคติของคนเราจะเป็นไปได้ง่ายหรือยากนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลขององค์ประกอบหลายประการ (สงวนศรี วิรัชชัย 2527:75-76) ที่สำคัญคือ

1. แหล่งข่าวสารหรือผู้ให้ข่าวสารเพื่อเปลี่ยนทัศนคติของผู้อื่น
2. ผู้รับข่าวสารหรือผู้ที่ถูกชักจูงใจให้เปลี่ยนทัศนคติ
3. ทิวข่าวสารและสถานการณ์ในการสื่อความหมาย
4. องค์ประกอบอื่น ๆ

1. แหล่งข่าวสาร ในกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนทัศนคติ จะมีแหล่งข่าวสารหรือผู้ให้ข่าวสาร ซึ่งจะทำกรส่งข่าวหรือถ่ายทอดข่าวสารที่จะทำให้ผู้รับข่าวสาร เกิดความศึคความเข้าใจและความรู้สึกบางอย่างเกี่ยวกับผู้คน เหตุการณ์ สถานการณ์ และสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมายของทัศนคติ ลักษณะของแหล่งข่าวสารที่จะมีอิทธิพลต่อการเกิดและการเปลี่ยนทัศนคติได้แก่

1.1 ความน่าเชื่อถือ ถ้าผู้ให้ข่าวสารมีคุณสมบัติที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา น่าเชื่อถือ ดึงดูดใจ มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์และมีความคุ้นเคยกับผู้รับข่าวสาร จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติได้มากกว่าแหล่งข้อมูลที่มีลักษณะตรงกันข้าม (Harry C.Triandis 1971:168)

1.2 ความชอบพอกัน คนเรามีแนวโน้มที่จะเห็นจ้องตองกันกับบุคคลที่เราชอบพอกัน หรือเป็นผู้ที่เรานิยมยกย่อง หรือไว้วางใจ การยอมรับข่าวสารข้อมูลและเลียนแบบทัศนคติหรือเปลี่ยนทัศนคติตามจะทำไ้ได้ง่ายกว่ากรณีที่ผู้ให้ข่าวสาร เป็นบุคคลที่ผู้รับข่าวสารไม่ชอบไม่คุ้นเคย

1.3 ความคล้ายคลึง โดยปกติบุคคลจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับและเชื่อข่าวสารข้อมูลจากผู้ที่มีความคล้ายคลึง ทั้งนี้เพราะบุคคลนั้น ๆ มักจะสรุปว่าผู้ที่มีความคล้ายคลึงกับคนมีความสนใจ มีค่านิยมและอุดมการณ์เหมือนกัน

1.4 อิทธิพลหรืออำนาจ ในบางครั้งผู้ให้ข่าวสารมีอิทธิพล มีอำนาจเหนือผู้รับข่าวสาร สามารถให้เหตุผลให้โทษแก่ผู้รับข่าวสารได้ กรณีเช่นนี้จะทำให้ผู้รับข่าวสารบางคนยินยอมที่จะปรับทัศนคติให้เข้ากับข่าวสารที่ผู้ให้ข่าวสารส่งมาเพื่อประโยชน์ของตัวผู้รับข่าวสารเอง (สงวนศรี วิรัชชัย 2526:76)

1.5 ความจริงใจหรือเจตนา ไม่ว่าผู้ให้ข่าวสารจะมีความสันทัดหรือชำนาญในเรื่องที่เกี่ยวข้องมากน้อยเท่าใดก็ตาม ถ้าผู้ฟังไม่ไว้วางใจ ไม่เชื่อใจในเจตนาของผู้ให้

ข่าวสารแล้ว การสื่อสารนั้นก็ทำก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไม่ การที่จะทำให้บุคคลเชื่อหรือไว้วางใจในเจตนา ในเนื้อหาแม้จะเป็นเรื่องที่ทำไต่ยาก แต่วิธีการหนึ่งที่จะช่วยได้คือ ผู้ให้ข่าวสารควรจะพูดหรือเสนอเนื้อหาในลักษณะที่ดูเหมือนซัดกับผลประโยชน์ของคนและไม่เข้าฝ่ายคน และอีกวิธีหนึ่งคือการให้ผู้รับข่าวสารได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยทางอ้อม (สตีลตัน นิชมูธาติ 2524:61)

2. ผู้รับข่าวสาร ลักษณะของผู้รับข่าวสารที่มีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติมีหลายประการ ประกอบด้วย

2.1 สติปัญญา การเปลี่ยนทัศนคติของคนที่มีสติปัญญาจะยากกว่าการเปลี่ยนทัศนคติของคนที่มีสติปัญญาน้อย เพราะคนที่มีสติปัญญาก็มักจะมีเหตุผลและมีความคิดโต้แย้งที่ถี่ถ้วนและมากกว่า (Jonathan L. Freedman 1974:302) แต่ถ้าหากข่าวสารที่ชักจูงมีเหตุผลหรือข้อโต้แย้งที่หนักแน่นเป็นไปตามหลักตรรกวิทยา ผู้ที่มีสติปัญญาก็ย่อมสามารถวิเคราะห์ข้อชักจูงด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง (Paul F. Secord and Carl W. Backman 1964:169) ดังนั้น ในการที่จะวางแผนทางด้านการศึกษา ผู้ให้ข่าวสารจะต้องศึกษาบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้รับข่าวสารอย่างละเอียด เพื่อจะได้จัดเนื้อหาของข้อมูลและเลือกวิธีการส่งข่าวสารให้เหมาะสมกับผู้รับ ถึงแม้จะมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้รับ หรือการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติของผู้รับนั่นเอง (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2526:144)

2.2 ความเชื่อมั่นในตนเอง บุคคลที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเองมักไม่ให้คุณค่าและความสำคัญแก่เหตุผลและความคิดของตน เมื่อถูกวิจารณ์ความคิดเห็นไปในทางคัดค้านโต้แย้ง หรือเผชิญกับความคิดเห็นของผู้อื่นที่ขัดแย้งกับความคิดและทัศนคติของตน มักจะยอมเปลี่ยนความคิดเห็นของตนโดยง่าย ซึ่งตรงข้ามกับผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

2.3 การพัฒนาความค่านานหรือภูมิคุ้มกัน บุคคลที่เคยได้รับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับทัศนคติของตนมาก่อน ในสถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้นั้นได้มีโอกาสศึกษาเหตุผลหรือข้อมูลที่สนับสนุนความคิดและทัศนคติของตนพอจนที่จะคงทัศนคติเดิมของตนไว้ แต่ถ้าบุคคลไม่เคยได้รับข่าวสารที่ขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของตนมาก่อน เขาจะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเหตุผลข้อมูลที่สนับสนุนความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของตน ดังนั้นเมื่อต้องเผชิญกับข่าวสาร ข้อมูลที่ขัดแย้ง เขาจะทนต่อความคับข้องใจไม่ได้จึงเปลี่ยนทัศนคติไปตามข่าวสารข้อมูลที่ได้รับ

2.4 ความสนใจและการเลือกรับข่าวสาร โดยปกติบุคคลมักจะเลือกรับข่าวสารที่ตรงกับความต้องการ ความสนใจของตน ถ้าข่าวสารไม่ตรงกับความสนใจก็มัก

จะไม่ใส่ใจ ไม่รับรู้อาสาสนั้น ก็คงไม่บังเกิดผลในการ เปลี่ยนทัศนคติ

2.5 การไต่ถามล่วงหน้า ถ้าบุคคลไต่ถามล่วงหน้าว่าข้อมูลข่าวสารที่จะได้รับนั้นขัดแย้งกับทัศนคติของตน เขาก็จะต่อต้านและเตรียมหาเหตุผลข้อมูลไว้หักล้าง แต่ในบางครั้งถ้าบุคคลมีความศรัทธาเลื่อมใสต่อแหล่งข่าวสาร เขาก็อาจเตรียมพร้อมที่จะรับคล้อยตามและเปลี่ยนทัศนคติไปตามข่าวสารที่เสนอ

3. หัวข้อข่าวสารและสถานการณ์ในการสื่อความหมาย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อข่าวสารและสถานการณ์ของการสื่อความหมายได้แก่

3.1 ความแตกต่างระหว่างข่าวสารกับความคิดความเชื่อของบุคคล หรืออีกนัยหนึ่งคือความเบี่ยงเบน ในกรณีที่ข่าวสารที่ส่งไปนั้นต่างไปจากความคิด ความเชื่อที่เขามีอยู่แล้วคือความเบี่ยงเบน จะทำให้ผู้รับข่าวสาร เกิดความตึงเครียดและแรงจูงใจจากความตึงเครียดนี้จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ยิ่งมีความเบี่ยงเบนสูงและผู้รับข่าวสารมีความเต็มใจที่จะเปลี่ยนทัศนคติแล้ว การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างมาก แต่บ่อยครั้งที่ความเบี่ยงเบนยังมีมากเท่าไร ยิ่งก่อให้เกิดผลเสียหายมากเท่านั้น เพราะการมีความเบี่ยงเบนสูงมาก บางทีทำให้ผู้ฟังเกิดสงสัยที่จะเชื่อในแหล่งที่มาของข่าวสาร ทางที่ดีที่สุดคือการให้ความเบี่ยงเบนในระดับกลาง ๆ ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป (สฤติย์ นิยมญาติ 2524:64)

3.2 การสื่อความหมายซ้ำ ๆ การที่บุคคลได้รับข่าวสารในทำนองเดียวกันซ้ำ ๆ กันทั้งจากแหล่งข่าวสารเดียวกันหรือจากหลายแหล่งข่าว มักจะมีผลทำให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติได้ นอกจากนี้ ถ้าแหล่งข่าวที่สื่อสารออกไปนั้นมีลักษณะซับซ้อน ผู้ส่งข่าวสารจะต้องมีการสรุปข่าวสารนั้น ๆ อย่างชัดเจน เพราะจะช่วยป้องกันมิให้การตีความหมายผิดพลาด ผู้รับข่าวสารจะเข้าใจได้อย่างถูกต้อง

3.3 การให้ข่าวสารค้ำยันเคี้ยวและการให้ข่าวสารที่มีทั้งการสนับสนุนและคัดค้าน การให้ข่าวสารที่มีทั้งการสนับสนุนและโต้แย้งหรือทั้งข้อดีและข้อเสียของสิ่งที่เป็นที่หมายของทัศนคติ จะทำให้ผู้รับข่าวสารรู้สึกได้ว่า ผู้ให้ข่าวสารมีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติตามความต้องการของผู้ให้ข่าวสารได้ง่ายกว่ากรณีมีการให้ข่าวสารในทางสนับสนุนหรือคัดค้านเพียงค้ำยันเคี้ยว แต่ลักษณะดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับว่า ถ้าผู้รับข่าวสารมีแนวโน้มที่จะคล้อยตามอยู่แล้ว การให้ข่าวสารค้ำยันเคี้ยวจะมีประสิทธิภาพในการ เปลี่ยนทัศนคติได้มากกว่า

3.4 ลำดับการเสนอข่าวสาร ในกรณีที่มีการให้ข่าวสารหลาย ๆ ประเด็น คิดต่อกัน ข่าวสารที่อยู่ในลำดับต้น ๆ และลำดับสุดท้ายจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้และความทรงจำ

ของผู้รับข่าวสารมากที่สุด ดังนั้นหากจลลากับข่าวสารให้ประเด็นที่ทองการที่จะสร้างอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้รับข่าวสารไว้ในตอนต้นและตอนสุดท้ายก็จะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติได้มาก นอกจากนี้ควรเสนอข่าวสารโดยเริ่มต้นด้วยเรื่องที่สอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของผู้รับข่าวสารก่อนเพราะจะทำให้ผู้รับข่าวสารรับรู้และเข้าใจว่าผู้ให้ข่าวสารมีความคิด ความเชื่อและทัศนคติที่คล้ายคลึงกับตน ก็จะยอมรับและคล้อยตามข่าวสารที่ให้ในลำดับหลัง ๆ ได้

3.5 การสื่อความหมายที่มีการเร้าอารมณ์ การทำให้ผู้รับข่าวสารมีอารมณ์ร่วมคือเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกบางอย่างในเวลาที่ได้รับข่าวสาร จะทำให้ผู้รับข่าวสารเปลี่ยนทัศนคติไปตามทิศทางของอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดได้ เช่นการใช้สิ่งของบางอย่างเข้าช่วยหนุนเพื่อให้ผู้รับข่าวสารเกิดความรู้สึกที่ดีและอยู่ในอารมณ์ที่ดี หรือการกระตุ้นให้ผู้รับข่าวสารมีความตกใจกลัว ทั้งนี้เพราะผู้ที่ตกอยู่ภายใต้สภาวะแห่งความกลัว มักจะถูกชักจูงได้ง่าย (สติชัย นิยมญาติ 2524:67)

4. องค์ประกอบอื่น ๆ สภาพแวดล้อมและปรากฏการณ์บางประการ จะมีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนทัศนคติดังนี้

4.1 กลุ่ม กลุ่มที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่จะมีอิทธิพลต่อการเกิดและการเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ เพราะบุคคลมักจะสร้างทัศนคติในทางที่สอดคล้องกับความคิดความเชื่อและทัศนะของคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และถ้าได้รับข่าวสารที่ขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อของบุคคลโดยที่ข่าวสารนั้นสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของกลุ่ม บุคคลก็จะยอมรับข่าวสารและเปลี่ยนทัศนคติได้ง่าย (สงวนศรี วิรัชชัย 2526:79) ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับตัวแปรดังนี้

4.1.1 ความขัดแย้งระหว่างทัศนคติเดิมกับข้อมูลใหม่ที่ได้รับ ถ้ามีความขัดแย้งมาก ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนน้อย

4.1.2 ถ้ายอมรับและการปฏิเสธของแต่ละบุคคล ถ้ามีการยอมรับข้อมูลใหม่มาก การเปลี่ยนทัศนคติจะเปลี่ยนไปได้ง่าย

4.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับตนเอง ถ้าบุคคลมีความเชื่อเกี่ยวกับตนเองมาก ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนได้ยาก (Harry C. Triandis 1971:10)

4.2 การชวนเชื่อซึ่งเกิดผลตรงข้าม (Boomerang Effect) ในบางครั้งการส่งข่าวสารเชิงชักชวนเพื่อหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับข่าวสาร แต่ผลที่เกิดขึ้นจริง ๆ กลับเป็นไปในทางตรงกันข้ามกับที่ทองการ ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้ส่งข่าวสาร

พยายามจะเปลี่ยนทัศนคติของผู้รับข่าวสารให้เป็นไปในทางหนึ่งทางใดมากที่สุดขีด และในการเปลี่ยนนั้นก็เป็น การเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ผลที่ได้จึงตรงกันข้ามกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการ (โยธิน คັນสนบุทร 2526:62)

4.3 ผลซึ่งเกิดขึ้นหลังจากช่วงเวลาหนึ่งผ่านไป (Sleeper Effect)

ในบางกรณี ทัศนคติที่ต้องการจะสร้างให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้รับข่าวสารอาจจะไม่ปรากฏผลทันทีแต่เมื่อระยะเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ผลจึงจะเกิดขึ้นซึ่งเป็นผลจากการให้ข่าวสารบ่อย ๆ ครั้ง (โยธิน คันสนบุทร 2526:62) คาร์ล ฮอฟแลนด์ และคิมบลิว ไวส์ (Carl Hovland and W. Weiss 1952:635-650) ได้ศึกษาโดยการให้ข่าวสารจากแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ กับแหล่งข่าวที่ไม่น่าเชื่อถือแก่กลุ่มบุคคลที่ต้องการจะเปลี่ยนทัศนคติ พบว่า 23% เปลี่ยนทัศนคติไปตามการอ้างแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ 7% เปลี่ยนไปตามการอ้างแหล่งข่าวที่ไม่น่าเชื่อถือ แต่หลังจากนั้น 4 สัปดาห์ พบว่ากลุ่มที่ได้รับการอ้างแหล่งข่าวที่ไม่น่าเชื่อถือมีความเห็นคล้อยตามเพิ่มขึ้น จากผลการศึกษานี้ชี้แนะว่าหลังจากช่วงเวลาหนึ่งผ่านไป บุคคลที่ได้รับสารนั้นอาจลืมที่มาของแหล่งข่าวสารได้เร็วกว่าเนื้อหาของข่าวสาร ซึ่งอาจเป็นผลจากการที่ข่าวสารค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปยังผู้รับข่าวสาร ทำให้เกิดการยอมรับข่าวสารนั้น ๆ เพิ่มขึ้น

กระบวนการของการเปลี่ยนทัศนคติ

เชสเตอร์ เอ อินสโก (Chester A. Insko 1967:161) ได้กล่าวถึงแนวทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนทัศนคติไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีความสอดคล้อง (Consistency Theory)
2. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)
3. ทฤษฎีการตัดสินทางสังคม (Social Judgement Theory)

ทฤษฎีความสอดคล้อง (Consistency Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ถ้าความคิดกับความรู้สึกของบุคคลสอดคล้องกัน ทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ จะคงที่ แต่เมื่อใดที่ความคิดกับความรู้สึกเกิดขัดแย้งกันจนถึงระดับที่บุคคลไม่สามารถจะทนทานได้ บุคคลจะลดความขัดแย้งด้วยการ

1. คงทัศนคติเดิมของคนไว้ โดย
 - 1.1 ไม่รับข้อมูลใด ๆ ที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น
 - 1.2 แยกแยะและเลือกรับเฉพาะข้อมูลที่สอดคล้องกับความรู้สึกและความคิดของตน

2. เปลี่ยนทัศนคติไปตามข้อมูลที่ได้รับ. (Milton J. Rosenberg 1960:322)

ในลักษณะนี้ ลีออน เฟสติงเจอร์ (Leon Festinger 1965:3-5) กล่าวเสริมว่า พฤติกรรมของบุคคลจะมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของเขา คือ ถ้าบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ. อย่างไม่อย่างใดก็จะมีแนวโน้มว่าจะแสดงพฤติกรรมในทำนองนั้น แต่ถ้าเกิดความขัดแย้งระหว่าง ความรู้ ความคิดเห็น หรือความเชื่อ ก็จะมีผลต่อการกระทำของบุคคล ซึ่งความขัดแย้งนี้ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อ

1. ได้รับความรู้ เหตุการณ์หรือข้อมูลใหม่ที่ขัดแย้งกับความรู้ ความเชื่อเดิม
2. ได้พบเหตุการณ์หรือข้อมูลใหม่ที่ไม่คาดคิดมาก่อน
3. ความเห็นไม่สอดคล้องกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม
4. การถูกบังคับให้ยอมตาม ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างความคิดกับการกระทำ

เมื่อเกิดความขัดแย้ง บุคคลจะพยายามลดความขัดแย้งด้วยการ

1. หาข้อมูลใหม่หรือเหตุผลมาสนับสนุนความคิดหรือพฤติกรรมของตน
2. ปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงที่จะรับข้อมูล
3. เปลี่ยนพฤติกรรมให้สัมพันธ์กับความคิดหรือเปลี่ยนความคิดให้สัมพันธ์กับ

พฤติกรรม

4. เปลี่ยนความคิดให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ความสอดคล้องหรือภาวะที่ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม มีความเหมาะสมกลมกลืนกัน ถ้าเกิดความขัดแย้งในระหว่างสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการเปลี่ยน ทัศนคติของบุคคล (Chester A. Insko 1967:161)

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้โดยอาศัยการเสริมแรง บุคคลเรียนรู้ที่จะตอบสนองหรือกระทำในสิ่งที่เขาจะได้แรงเสริมตามมา ประสบการณ์ของการ ได้รับแรงเสริมจะเชื่อมโยงกับทัศนคติทางบวกต่อสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าประสบการณ์ ที่ได้รับเป็นการลงโทษ บุคคลจะเปลี่ยนทัศนคติไปในทางลบต่อสิ่งนั้นและบุคคลที่ไม่เคยได้รับ ประสบการณ์หรือไม่เคยมีทัศนคติอย่างหนึ่งอย่างใดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาก่อน เขาจะเรียนรู้ ที่จะแสดงความรู้สึกนั้น ๆ และถ้าการตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ ทำให้เขาได้รับแรงเสริม เขา อาจจะเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสิ่งนั้น แฮร์รี่ ซี ไทรแอนดิส (Harry C. Triandis 1971:96-97) ได้สรุปว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นมากขึ้นเพียงไรขึ้นอยู่กับการให้แรงเสริม ยิ่งให้แรงเสริม

จากทัศนคติยังเปลี่ยนไปในทางที่ต้องการมากขึ้นเท่านั้น

ทฤษฎีการตัดสินทางสังคม (Social Judgement)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลเกิดจากความเชื่อซึ่งเป็นไปตามการปฏิบัติ ความปทัสถานของสังคม (Social Norm) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงข้อมูล ความเชื่อ และปทัสถานของสังคมจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในกรณีที่เมื่อบุคคลได้รับข้อมูลหรือข่าวสารใหม่ที่กระทบต่อทัศนคติเดิม การเปลี่ยนทัศนคติจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าการที่ทัศนคติเดิมนั้นสอดคล้องตรงกับปทัสถานของกลุ่มหรือไม่ว่าและมากน้อยเพียงใด ถ้าทัศนคติเดิมตรงกับปทัสถานของกลุ่ม บุคคลมักจะคงทัศนคติเดิมไว้โดยที่ข้อมูลหรือสภาพการณ์ใหม่จะไม่มีอิทธิพลได้มากนัก แต่ถ้าหากทัศนคติเดิมของบุคคลมีลักษณะที่ค่อนข้างแตกต่างไม่ตรงกับปทัสถานของกลุ่มอยู่แล้ว ข้อมูลและสภาพการณ์ใหม่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มาก แต่ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงระดับและแนวโน้มของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยคือ ถ้ามีความขัดแย้งเล็กน้อยระหว่างทัศนคติเดิมกับข้อมูลที่ได้รับใหม่ มักมีการเปลี่ยนทัศนคติไปทางทิศทางของข้อมูลใหม่ที่ได้รับ แต่ถ้าขัดแย้งมากอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติเป็นตรงข้ามกับข้อมูลที่ได้รับก็เป็นได้ (Muzaffer Sherif and Carl I. Hovland 1961:157-167)

นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับ การยอมรับและการปฏิเสธของแต่ละบุคคล ถ้ามีการยอมรับข้อมูลใหม่มาก การเปลี่ยนทัศนคติจะเปลี่ยนไปได้ง่าย รวมทั้งเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับตัวเองคือ ถ้าบุคคลมีความเชื่อเกี่ยวกับตนเองมากทัศนคติก็จะเปลี่ยนได้ยาก (Harry C. Triandis 1971: 10) จากทฤษฎีการเปลี่ยนทัศนคติดังกล่าว สรุปได้ว่า ประสบการณ์ใหม่ที่บุคคลได้รับทำให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติได้ในกรณีที่ประสบการณ์นั้นทำให้บุคคลเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างความคิดกับความรู้สึก หรือระหว่างความคิด ความรู้สึกและการกระทำ นอกจากนี้การเปลี่ยนทัศนคติยังเกิดได้จากประสบการณ์ที่บุคคลได้รับแรงเสริมกับประสบการณ์ที่เป็นการลงโทษรวมทั้งประสบการณ์ที่ขัดแย้งกับปทัสถานของสังคม เมื่อบุคคลเกิดความขัดแย้ง บุคคลจะหาอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อลดความขัดแย้งนั้น การลดความขัดแย้งจะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติ

วิธีปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติ

การเกิดทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น เกิดขึ้นได้หลายวิธี เช่น เกิดจากการเลียนแบบบุคคลที่เคารพยกย่อง หรือนิยมชมชอบ เกิดจากประสบการณ์ที่นำความพอใจหรือไม่พอใจมาให้ จากการสังเกตการกระทำของบุคคลอื่นและดูว่าจะเกิดอะไรขึ้น จากการได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ จากเพื่อนในกลุ่มวัยเดียวกัน หรือจากการ

ได้รับทั้งความคิดเห็นจากประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้อื่น เป็นต้น โรงเรียนเป็นสถานที่ที่มีบทบาทในการปลูกฝังทัศนคติให้แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ทัศนคติของนักเรียนยังไม่คงรูปยังเล็ก การเรียนรู้และปลูกฝังทัศนคติใหม่ ๆ ย่อมทำได้ง่าย

(Walter B. Kolesnik 1970:478)

ในการที่จะปลูกฝังหรือพัฒนาทัศนคติขึ้นในตัวนักเรียนหรือชั้นเรียนที่เราต้องการนั้น จะท้ออาศัยระยะเวลา ความร่วมมือสนับสนุนจากคณะครูหลาย ๆ หมวดวิชา และจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดการเรียนการสอนทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติที่ใดจุดหนึ่งจะไม่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่รวดเร็วโดยวิธีให้รู้เนื้อหาหมาก ๆ แต่จะต้องอาศัยเวลา วิธีการ และการสร้างสิ่งแวดล้อมทั้งในระบบการศึกษาในโรงเรียน นอกโรงเรียน และในสังคมตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนจะต้องเป็นความน่าหรือแบบอย่างที่ดี (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2526:177) แต่โรงเรียนมักจะประสบความล้มเหลวในการที่จะปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของนักเรียนดังที่ เกลนนี เอ็ม แบลร์ (Glenn M. Blair 1971: 214-216) กล่าวว่า เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น กระทำกันแค่เพียงการพูดบอก ชี้แนะ อ่าน เขียน หากได้มีการปลูกฝังทัศนคติกันอย่างจริงจัง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวไม่เป็นการเพียงพอที่จะเปลี่ยนหรือพัฒนาทัศนคติที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นแก่ นักเรียนได้ การเสนอข้อมูลข่าวสารเพียงเล็กน้อยก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนทัศนคติเพียงเล็กน้อยเช่นกัน ดังนั้น ก่อนที่ครูจะปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของนักเรียนต่อเรื่องใด ๆ ก็ตาม ครูจะต้องรู้ว่านักเรียนมีทัศนคติเดิมต่อสิ่งที่ครูต้องการจะปลูกฝังอย่างไร โดยครูควรทำการทดสอบพื้นความรู้ และทัศนคติของผู้เรียนโดยการสอบถาม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นให้รับรู้ต่อปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น รวมทั้งครูก็จะทราบได้ว่าจะต้องใช้แรงกระตุ้นอย่างไร มุกน้อยเพียงไร เพื่อปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของนักเรียน

เฮร์เบิร์ต เจ. กลาส์แมร์ (Herbert J. Klausmeier 1975:361-363)

ได้เสนอวิธีการปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของนักเรียนซึ่งจะกระทำได้โดย

1. การใช้กระบวนการกลุ่ม ทัศนคติมันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายมากถ้าหากครูกระทำโดยใช้กระบวนการกลุ่ม นักเรียนนั้นเต็มใจที่จะยอมรับทัศนคติ ค่านิยม จากกลุ่มเพื่อนมากกว่าครูผู้สอน ข้อดีของการใช้วิธีนี้คือ นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากปราศจากการใช้อ่านาจบังคับเพื่อกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของครู นักเรียนมักจะยอมรับทัศนคติได้อย่างรวดเร็วเพราะเหตุผลที่ว่า ทัศนคติอันนั้นเกิดจากความรู้ความนึกของตนเอง กลวิธีการใช้กระบวนการกลุ่ม 3 วิธีคือ

1.1 การอภิปรายร่วมกัน คือการให้นักเรียนรับรู้ รับฟังข้อมูลข่าวสาร ทั้งโดยทางวิทยุโทรทัศน์ หรือจากบุคคลจะสามารถพัฒนาทัศนคติของนักเรียนได้มาก ถ้ามีการกระทำร่วมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนจะเปลี่ยนทัศนคติได้ง่ายถ้าเขาพบว่า บุคคลที่เขา ยกย่องนับถือซึ่งอาจเป็นเพื่อนที่เรียนเก่ง ครูอาจารย์ที่เขาเคารพให้การสนับสนุนข้อมูล ข่าวสารนั้น ๆ สำหรับการใช้อุปกรณ์ประเภทโสตทัศนศึกษาที่จัดให้นักเรียนได้ศึกษาร่วมกัน เป็นกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนทัศนคติมาก เพราะถ้าหากเป็นรายการที่เป็นที่ชื่นชอบของ นักเรียนส่วนใหญ่ในกลุ่ม สมาชิกที่เหลือมักจะมีทัศนคติคล้อยตามกลุ่มไปด้วย

1.2 การใช้กลุ่มร่วมกันตัดสินใจ เนื่องจากบุคคลที่มีส่วนร่วมตัดสินใจต่อปัญหา ของกลุ่มบุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะประพฤติปฏิบัติตามมติของกลุ่มมากกว่าบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วม ดังนั้นการ เปิดโอกาสให้นักเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะยังผลให้นักเรียนปฏิบัติต่อ เรื่องหรือสิ่งนั้นไปในทางที่พึงปรารถนามากกว่าการ ที่ให้ครู เป็นผู้ตัดสินใจเพียงลำพัง เพราะการให้นักเรียนมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพัน ต่อกันและต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

1.3 การใช้บทบาทสมมุติ บรรยายภาคีในโรงเรียนอ่านช่วยให้ครูสามารถ ใช้บทบาทสมมุติได้มากมายหลายรูปแบบ การใช้บทบาทสมมุตินั้น ควรใช้ร่วมกับการอภิปราย กลุ่มเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันโดยครูจะกำหนดให้นักเรียนสวมบทบาท แสดง พฤติกรรม ลักษณะอุปนิสัยใจคอตามตัวละครที่ถูกสมมุติขึ้น ซึ่งตัวละครดังกล่าวครูสามารถ ดึงออกมาจากหนังสือประเภทต่าง ๆ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น หรือบทความในหนังสือพิมพ์ ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาในบทเรียน นักเรียนที่แสดงจะต้องแสดงพฤติกรรม อุปนิสัย และอารมณ์ ของบุคคลที่เขาสวมบทบาทอยู่ ประกอบกับการดำเนินเรื่อง ที่จัดเตรียมให้ข้อมูลความรู้ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ครูต้องการจะปลูกฝังหรือพัฒนาทัศนคติขึ้นในตัวนักเรียน แต่ความสำเร็จของการใช้กระบวนการกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับครูซึ่ง เป็นผู้ดำเนินการ จะต้องรู้จัก ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้คือ

1. กำหนดประเด็นและวางขอบข่ายของปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น
2. จัดเตรียมตัวแบบซึ่งอาจเป็นข่าวสาร ข้อมูล ตัวบุคคล สภาพเหตุการณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับนักเรียน
3. ช่วยนักเรียนหาข้อสรุปและค่าคะแนนผลที่จะได้รับหลังจากแสดง พฤติกรรมนั้น
4. สนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนพิจารณาเหตุผลหรือสาเหตุของใจ

ที่กระตุนให้แสดงพฤติกรรมนั้น

5. เสนอผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับเนื่องจากการแสดงพฤติกรรมนั้น พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข

6. ให้แรงเสริมแก่นักเรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่คาดหวัง

2. การฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ วิธีการฝึกนี้สามารถจะกระทำไ้ตลอดเวลาโดยครูส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักศึกษาสาเหตุและเหตุผลมาประกอบพฤติกรรมที่ตนแสดงออกโดยการไร้คำถามว่า "ทำไม" แล้วจัดให้มีการอภิปรายเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับผลที่คาดว่าจะ เป็นไปไ้ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนเกิดความรู้สึกตระหนัก ะมีกระวังในพฤติกรรมที่เคยแสดงออก เฮอรั เบิร์ต เจ เคลาส์เมอร์ (Herbert J. Klausmeyer 1975:363)ได้เสนอแนะขั้นตอนการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังนี้

1. ให้นักเรียนระบุว่าตัวเขามีทัศนคติหรือค่านิยมต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือต่อสิ่งใ้สิ่งหนึ่งใ้ที่ครูกำหนดขึ้นอย่างไรโดยการ ใช้ภาษาของตนเองพร้อมทั้งให้ยกตัวอย่างการกระทำที่คิดว่าสอดคล้องกับทัศนคติหรือค่านิยมนั้น ๆ

2. ให้นักเรียนระบุว่า เพราะสาเหตุใ้ใ้จึงแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น

3. ให้นักเรียนระบุว่า ผลที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นต่อตัวเขาหรือต่อบุคคลอื่นจากพฤติกรรมทั้งที่ตัวเขาและบุคคลอื่นไ้กระทำขึ้น

4. ให้นักเรียนระบุว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างใ้ใ้อย่างหนึ่งขึ้นมา อันเป็นผลจากการกระทำในข้อ 3 แล้ว ตัวเขารวมทั้งบุคคลอื่น ๆ จะกระทำหรือแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

5. ให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่า สมควรจะแก้ปัญหาอย่างไรหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้นโดยตรงใ้ใ้มากยิ่งขึ้นควรจะทำอย่างไร

ในการนี้ ครูจะต้องคอยสนับสนุนในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยการตั้งคำถามใ้ให้ห้คอบิปราย รวมทั้งช่วยสรุปความคิดเห็นคำตอบของนักเรียนแต่ละคน

3. การใช้ประสบการณ์ตรง การพัฒนาทัศนคติใ้ใ้โดยผลใ้ใ้ก็คือ การใ้ให้นักเรียนใ้ใ้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งครูสามารถจัดกระทำใ้ใ้หลายรูปแบบ อาทิเช่น การใ้ใ้เข้าฏกรรรม จินตลีลา การแสดงละคร ทัศนศึกษา การใ้ใ้ใ้มีโอกาสพบปะบุคคลที่ทรงคุณวุฒิ บุคคลใ้

มีชื่อเสียง หรือการใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าครูสามารถจัดหาตัวแบบอย่างที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งอาจจะเป็นตัวแบบที่พบเห็นได้ง่าย เช่น รูปภาพ ภาพโฆษณา วัสดุข่าวสารทางสื่อสารมวลชน หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก ถ้าครูสามารถนำมาให้เป็นผู้ชักนำหรือเชิญชวน ก็จะมีบังเกิดผลต่อการปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของนักเรียนไปในทางที่พึงปรารถนาได้อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่ลืมว่าบุคลิกภาพของตัวครูเองจะเป็นตัวแบบที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียน ฉะนั้นครูผู้สอนจะต้องกระทำตนให้เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความสนใจ เป็นมิตรและเข้ากับนักเรียนได้ดี มีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส มีความรู้ดี กว้างขวางและรู้จักทำงานอย่างมีแบบแผน

นอกจากนี้ ครูยังสามารถจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อฝึกปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยการให้สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์ ซึ่งการปลูกฝังทัศนคติคือเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น คล้ายกับการปลูกฝังลักษณะนิสัยนั่นเอง คือต้องเริ่มด้วยการฝึกปฏิบัติจนเคยชิน แม้ว่าอุปนิสัยหรือทัศนคติบางอย่างอาจฝังลึกยากที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะถ้ากระทำด้วยการบังคับ แต่ครูสามารถทำได้โดยการปลูกฝังทัศนคติที่พึงปรารถนาอย่างใหม่ขึ้นแทน โดยการใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชา พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนและใช้วิธีสอนหลาย ๆ รูปแบบรวมทั้งใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ให้ฝึกปฏิบัติจริงในสิ่งที่สอดคล้องกับทัศนคติใหม่ที่เรากำลังจะปลูกฝัง

4. การจัดประสบการณ์ที่สร้างความพึงพอใจทางอารมณ์ ครูจะต้องแสดงความเห็นเป็นมิตร แสดงความสนใจต่อนักเรียน สามารถปลูกความกระตือรือร้นใฝ่เรียนใฝ่รู้ และรู้จักหาทางให้นักเรียนแต่ละคนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียน รู้สึกพอใจต่อบทเรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศในชั้นเรียน รวมถึงบริเวณภายในโรงเรียนทั้งหมด ดังที่ เลียนวาร์ค เอส เคนเวิร์ทธี (Leonard S. Kenworthy 1969: 41) กล่าวว่า การพัฒนาทัศนคติที่ให้นิสิตที่สุกนั้น จะกระทำได้โดยการใช่วิธีการที่นุ่มนวลแทนการใช้อำนาจบังคับ

ในการศึกษาวิธีการปลูกฝังและพัฒนาทัศนคติของบุคคลนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อระบบการศึกษาและสังคม เนื่องจากทัศนคติบางประการที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา อาทิ เช่น การไร้ประสิทธิภาพอย่างรุนแรงเกือบเกินความจำเป็น หรือตามความสามารถที่จะใช้จ่ายในลักษณะ "มือใครยาว สาวได้สาวเอา" ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพยายามแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจและ

พัฒนาประเทศนั้น สมควรที่จะจัดเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาปรับปรุงไปสู่แนวทางที่พึงปรารถนา โดยการนำเอา ระบบการศึกษาเข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้น สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการปลูกฝังทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานให้เกิดขึ้นแก่บุคคล โดยทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเยาวชนของชาติ

การพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงาน

จากแนวคิดพื้นฐานทางจิตวิทยาที่กล่าวว่า ระเบียบความรู้ ความเชื่อ และความตระหนัก ต่อความจำเป็นและความสำคัญของปัญหา จะมีอิทธิพลต่อความพร้อมและพฤติกรรมของบุคคล ทัศนคติซึ่งเป็นภาวะสันนิษฐานทางจิตวิทยาอันประกอบด้วย ความเข้าใจ ความรู้สึก และ พฤติกรรมจึงน่าจะได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดความพร้อม จิตสำนึก และแสดงพฤติกรรม การใช้พลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประสาร มาลากุล และคณะ (ประสาร มาลากุล 2527:9) ได้เสนอแนวคิด ในการพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงาน ประกอบด้วย 4 ลักษณะใหญ่ดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมให้มากที่สุด เพราะลักษณะของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) น่าจะมีผลในการก่อให้เกิด การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ยั่งยืนยาวนานกว่าลักษณะของการ เป็นผู้รับเพียงอย่างเดียว กระบวนการพัฒนาทัศนคติจึงควรมีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วม ในการรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองด้วยการให้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจน เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
2. พยายามสร้างความตระหนักให้แก่สมาชิกในการรับผิดชอบต่อส่วนรวมและใช้ อิทธิพลของกลุ่มเป็นตัวเสริมแรงและผลักดันในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการประหยัด พลังงานไปในทิศทางที่พึงปรารถนาแล้วให้มีการพัฒนาเกณฑ์และทำการประเมินผลการปฏิบัติ กายตนเอง
3. จัดสภาพการณ์ตลอดจนสิ่งแวดล้อมให้เข้าช่วยต่อการพัฒนาทัศนคติโดยใช้ อิทธิพลของแบบอย่างให้เป็นตัวส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างและพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัด พลังงานเพราะในสภาพชีวิตจริงนั้น นอกจากมนุษย์จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ตรง แล้ว การพิจารณาหรือสังเกตสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติของบุคคล ที่ตนเองรักใคร่และศรัทธาแล้วนำมาแปลความหมายผลของการปฏิบัติ จะมีอิทธิพลต่อการสร้าง ระบบความเชื่อและกำหนดทิศทางทัศนคติของตนเอง

4. ลักษณะของการนำเสนอและสื่อข่าวสาร จะต้องมิตั้งภาคบรรยายเพื่อให้ข่าวสารที่น่าสนใจเกี่ยวกับพลังงานและปัญหาพลังงานโดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมีประสบการณ์และน่าเชื่อถือ เพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาและปรับปรุงองค์ประกอบของทัศนคติเกี่ยวกับความรู้ความเชื่อ สำหรับการสร้างความตระหนักและผูกพันในปัญหานั้น การประชุมกลุ่ม การอภิปราย และการตัดสินใจแก้ปัญหาร่วมกันของกลุ่มจะมีส่วนช่วยได้ในระหว่างการวางแผนโครงการและการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานจะช่วยทำให้สมาชิกมีประสบการณ์ตรงและเป็นการกระตุ้นความเชื่อ ความรู้สึก ความตระหนัก ผู้การปฏิบัติที่แสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ

การ จัดสอนวิชาพลังงานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

ระบบการศึกษาปัจจุบันนี้มิใช่การฝึกฝนให้เยาวชนของชาติมีความรู้ความสามารถ และทักษะเฉพาะด้านทางด้านใดด้านหนึ่งอีกต่อไปแล้ว แต่เยาวชนที่จะเติบโตกลายเป็นพลเมืองของชาติในอนาคตจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ รอบรู้ต่อสภาพการณ์อันแท้จริงที่เกิดขึ้นในสังคม เขาจะต้องรู้และเข้าใจต่อระบบเศรษฐกิจ รู้จักแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งรู้จักแก้ไขวิกฤตการณ์พลังงานปัจจุบัน (Dennis R.Gaul and Michael C.Kynell 1978:9) หนทางหนึ่งก็คือการให้การศึกษารื่องพลังงานแก่เยาวชนซึ่งจะต้องหาอย่างมีระบบโดยการบรรจุวิชาพลังงานศึกษาเข้าไปในหลักสูตรนั่นเอง จอห์น โฟลเลอร์ (John Fowler อ้างถึงใน Robert E.Horvat 1987:1) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาวิชาพลังงานศึกษากังนี้

1. วิชาพลังงานศึกษาจะต้องเป็นการศึกษาแบบตลอดชีพ
2. ต้องบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพลังงานลงไว้ในทุกระดับชั้นเรียน
3. ต้องจัดเนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาเป็นแบบสหวิทยาการ
4. ต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน

โรเบิร์ต ฮอวัต (Robert E.Horvat 1978:2) ได้เสนอเป้าหมายของการสอนวิชาพลังงานศึกษาว่า จะต้องให้ความสำคัญในด้านต่อไปนี้

1. ทัศนคติและค่านิยม ปัญหาสังคมบางประการนั้นไม่สามารถที่จะใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยแก้ไขได้ หากแต่สามารถแก้ไขได้โดยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และจริยธรรมของแต่ละบุคคล สืบเนื่องจากวิกฤตการณ์น้ำมันและการใช้จ่ายทรัพยากรธรรมชาติอย่าง

นิยมเฟื่องฟูและขาดประสิทธิภาพ เราจึงจำเป็นต้องหาวิธีที่จะเตรียมเยาวชนรุ่นใหม่ให้พร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์ด้านพลังงานในอนาคต โดยการจัดสภาพการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยม และจริยธรรม เช่น โดยการใช้กระบวนการบทบาทสมมติ การจัดกลุ่มอภิปราย การทำความเข้าใจในงานในค่านิยม และเหตุที่ทัศนคติจะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และกระบวนการการตัดสินใจของบุคคลในเรื่องของการใช้และการประหยัดพลังงาน ทั้งนี้เราจึงใช้อิทธิพลของทัศนคติของบุคคลมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาด้านพลังงานในปัจจุบัน

2. ความสมเหตุสมผล วิชาพลังงานศึกษาต้องเน้นความสมเหตุสมผลระหว่างการเจริญเติบโตของการอุตสาหกรรมกับปัญหาสิ่งแวดล้อม การอุตสาหกรรมแม้จะช่วยให้ส่งเสริมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่การใช้พลังงานก็เป็นรากฐานสำคัญในการควบคุมสภาพแวดล้อมมิให้เกิดมลภาวะขึ้นได้

3. ความเชื่อมโยง ความหลักการของวิชาที่ว่าด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์และสัตว์กล่าวว่า "ทุก ๆ สิ่งจะเชื่อมโยงกับอีกสิ่งอื่น ๆ ด้วยเสมอ" ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์กับเรื่องพลังงานได้ โดยการนี้วิชาพลังงานศึกษาต้องชี้ให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างพลังงานกับสิ่งอื่น ๆ เช่น สังคมและกฎหมาย เป็นต้น เช่น วิกฤตการณ์น้ำมันก่อให้เกิดกฎหมายจำกัดความเร็วของรถ กำหนดเวลาวิ่งของรถ ทำให้ประหยัดน้ำมัน รวมทั้งยังส่งผลไปสู่การลดอุบัติเหตุบนท้องถนน ซึ่งเป็นผลต่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินนั่นเอง

4. ค่าใช้จ่าย วิชาพลังงานศึกษาจะต้องมุ่งให้บุคคลสามารถลดค่าใช้จ่ายของสังคมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในอนาคต เช่น การเจ็บป่วยเพราะสภาวะมลพิษจากการใช้พลังงาน รวมทั้งต้องชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่า ประเทศชาติต้องใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมากเพื่อจัดหาแหล่งพลังงานมาให้แต่ละบุคคลใช้ในชีวิตประจำวันมากเพียงไร

5. การตัดสินใจ วิชาพลังงานศึกษาต้องมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักตัดสินใจต่อการใช้พลังงานในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การใช้เพื่อคมนาคมขนส่ง ไปจนถึงการใช้อุปกรณ์ประเภทเครื่องไฟฟ้า เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การรู้จักปรับขีดข้อมต่อการตัดสินใจเรื่องการใช้พลังงานนับเป็นเป้าหมายแรกที่คงปลูกฝัง เช่น การตัดสินใจเลือกการเดินทางที่ประหยัดเชื้อเพลิง การการใช้รถยนต์ถ้าไม่จำเป็นรวมทั้งการมีสติเตือนตนเองอยู่เสมอถึงการเปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าทิ้งไว้หรือเปิดไฟทิ้งไว้โดยไม่จำเป็นเหล่านี้ เป็นต้น

6. การเลือกใช้พลังงาน ทรัพยากรพลังงานต้องใช้เวลานับเป็นล้าน ๆ ปี ภายใต้สภาพทางธรณีวิทยาที่เหมาะสม จึงจะนำมาให้เราได้ใช้ประโยชน์ได้ พลังงานเหล่านี้เมื่อนำมาใช้ก็จะหมดไปโดยไม่มีทางเกิดขึ้นอีก และในทุกวันนี้การขยายตัวของ การอุตสาหกรรม การเพิ่มปริมาณของประชากร ทำให้ความต้องการด้านพลังงานนับวัน จะยิ่งสูงขึ้น ฉะนั้น วิชาพลังงานศึกษาจะต้องเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจ ตระหนักถึงการ ใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการศึกษาและการสำรวจหาพลังงาน ทดแทนในรูปอื่น อาทิเช่น พลังน้ำ พลังลม แสงแดด ความร้อน และอินทรีย์จากไคพินพิภพ เป็นต้น

นักการศึกษาจำนวนมากได้ให้ความสนใจต่อวิชาพลังงานศึกษา ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับ มโนทัศน์ สภาพปัญหา และแนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับพลังงาน เพื่อที่จะวางหลักสูตร กำหนดเนื้อหาวิชาและสร้างบทเรียนบรรจุลงในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คณะกรรมการแห่งวิทยาศาสตร์และสังคมของสภาการศึกษาแห่งชาติ (Science and Society Committee National Council for the Social Studies) แห่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้เสนอหลักการการจัดสอนวิชาพลังงานศึกษาให้สัมพันธ์กับ หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาดังนี้

1. หลักการและเหตุผล หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจะต้องสัมพันธ์ กับเป้าหมายหลักของการศึกษา

1.1 เป้าหมายของวิชาพลังงานศึกษาจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ หลักสูตรสังคมศึกษาซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการวิชาสังคมศึกษาแห่งชาติซึ่งได้กล่าวว่า สังคมในอุดมคติจะต้อง เป็นสังคมที่เปิดโอกาสสำหรับทุกคน เป็นสังคมประชาธิปไตยที่อยู่ บนรากฐานแห่งการเคารพในความเท่าเทียมกันและเชื่อมมันในเกียรติภูมิและการปฏิบัติ ความค้ำประกันสัญญาต่อกัน เป็นสังคมที่สมาชิกต่างก็ได้รับการศึกษาอบรมเป็นอย่างดี มีส่วนรับรู้ ร่วมตัดสินใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อปรด้วยคุณธรรม ด้วยความเชื่อถือในเกียรติภูมิของผู้อื่น มีความเท่าเทียมทั้งในสิ่งที่ปรารถนา มีอิสระที่จะให้ความสนใจต่อ สิ่งใดก็ตามที่บุคคลเห็นว่ามีเหมาะสมแก่บุคลิกภาพแห่งตน มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชนตามความสามารถและวิธีการของแต่ละคนและเต็มใจที่จะร่วมสร้างสรรค์ สังคมให้เป็นสังคมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม

1.2 เนื้อหาของวิชาพลังงานศึกษาในหมวดวิชาสังคมศึกษาจะต้องเสริมสร้าง และสนับสนุนการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรู้ ทักษะ ร่วมรับรู้และ

เข้าร่วมแก้ปัญหาพลังงานที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังต้องรู้จักดำเนินชีวิตส่วนตัวตามท่านองคกรของธรรม เช่น รู้จักประหยัดและเลือกใช้พลังงานบางอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 เนื้อหาของวิชาพลังงานศึกษาในหมวดวิชาสังคมศึกษาต้องมีส่วนเสริมสร้างเป้าหมายหลักของการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ความศรัทธาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม แม้ว่าบุคคลจะมีอิสระเสรีในการดำเนินชีวิตก็ตาม แต่กระนั้นวิชาพลังงานศึกษาจะต้องมีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักสภาพการณ์ที่แท้จริงของปัญหาพลังงาน สร้างนิสัยในการประหยัดและส่งเสริมความเชื่อ ทศนคติที่ถูกต้องต่อการใช้พลังงาน

2. ความสัมพันธ์ คคล่อง วิชาพลังงานศึกษาต้องเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตให้แก่ผู้เรียน เนื้อหาวิชาเสนอแนะให้ผู้เรียนรู้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชน ตลอดจนถึงปัญหาหระคัมภรชาติ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจะต้องเสริมสร้างให้ผู้เรียน รู้และเข้าใจคลปัญหาพลังงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน

2.1 วิชาพลังงานศึกษา เป็นวิชาที่ต้องคำนึงถึงสิ่งที่คุณเรียนจวรจะต้องรู้ เข้าใจ รู้สึก เกิดคานิยม แล้วจึงมารับปรุงใช้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อม และภูมิหลังของผู้เรียนที่มีความสามารถ มีความรู้ ประสบการณ์ และคานิยมที่แตกต่างกัน

2.2 การจัดสอนวิชาพลังงานศึกษาให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด สมควรอย่างยิ่งที่จะให้หน่วยงานอื่น ๆ เช่น บรรษัทน้ำมัน ทบวงพลังงานแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผู้บริหารโรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดร่างหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนและการฝึกปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น

3. เนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหมวดวิชาสังคมศึกษาคือ ต้องสอดแทรกมโนทัศน์ หลักการ ระบบ และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพลังงานลงไปเป็นหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา โดยไม่ใช่เพียงแต่ร่างเนื้อหาขึ้นเป็นรายวิชาใหม่ โดยเฉพาะเพียงวิชาเดียว แต่ควรจักในรูปของสหวิทยาการที่มีความสัมพันธ์กันทั้งลักษณะธรรมชาติของพลังงานและสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบัน

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับพลังงานนั้น จะมีความซับซ้อนอยู่มาก ฉะนั้นเนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาจึงสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิชาต่าง ๆ ในหมวดสังคมศึกษาและในหมวดอื่น ๆ เช่น—มนุษย์สัมพันธ์ จีลสิกส์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมวิทยา เป็นต้น วิชาพลังงานศึกษาจึงต้องแยกแยะหัวข้อย่อย ๆ ให้สัมพันธ์กับสาขาวิชาต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นด้วย

3.2 เนื่องจากความซับซ้อนของปัญหาพลังงาน ดังนั้นวิชาพลังงานศึกษา

จะต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่สามารถชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นถึงผลกระทบจากวิกฤตการณ์พลังงานที่มีต่อระบบโครงสร้างของธรรมชาติและสังคมมนุษย์

3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตและการใช้จ่ายบริโภคพลังงาน มีใช้จุดประสงค์ของการเรียน แต่สิ่งนี้จะต้องถูกใช้ เป็นเครื่องมือในการ เสริมสร้างมโนทัศน์ หลักการ และระเบียบวิธีในการใช้จ่ายพลังงานแก่นักเรียน

3.4 ข้อถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาพลังงานยังมีอยู่มาก อาจจะมีบุคคลอีกเป็นจำนวนมากที่เห็นความเห็นไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้หน้าที่สำคัญของวิชาพลังงานศึกษาคือ จะต้องจัดเนื้อหาที่สามารถ

- สะท้อนภาพแห่งคุณธรรม เห็นประโยชน์ในความรู้
- รักษาความเป็นจริง ข้อเท็จจริง
- ปกป้องเสรีภาพในการสืบเสาะและโต้แย้งข้อมูลความรู้ต่าง ๆ
- ปวารถิ่นที่จะเสริมสร้างความรู้และกลวิธีใหม่ ๆ
- พร้อมที่จะรับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น
- ค้นคว้าที่จะร่วมถกเถียงข้อปัญหาที่ยังสงสัย

3.5 เนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาจะต้องสัมพันธ์กับวิชาวิทยาศาสตร์ การเมือง เศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนปรัชญาถึงทักษะกระบวนการตัดสินใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

4. รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพลังงานศึกษาที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาจะต้อง เสริมสร้างให้ผู้เรียนบรรลุถึงเป้าหมายหลัก 4 ประการ ของวิชาสังคมศึกษาคือ ความรู้ ความสามารถ ค่านิยม และการสร้างสรรค์สังคม

4.1 การจัดสอนวิชาพลังงานศึกษา จะต้องนำเอากิจกรรมการ เรียนการสอนของวิชาสังคมศึกษามาปรับผสมประสานแล้วพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนวิชาพลังงานศึกษาให้สอดคล้องกัน

4.2 เนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาต้องอยู่บนพื้นฐานของการเสริมสร้างทักษะในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิชาสังคมศึกษา อาทิเช่น ทักษะ ทักษะ ทักษะ และประสิทธิภาพของผู้เรียน ให้ผู้เรียนสามารถสรุปเป็นมโนทัศน์ส่วนตัวจากประสบการณ์ที่ได้รับด้วยการจัดเนื้อหาวิชาให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และแง่คิดปัญหาใหม่ ๆ รู้จักศึกษาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการญาณส่วนบุคคล

4.3 จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบมากเท่าที่จะทำได้

51609666

4.4 เนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาจะต้องเสริมสร้างทักษะการคิดหาเหตุผลด้วยกระบวนการเรียนการสอนแบบสืบสอบ การฝึกแก้ไขปัญหาคือโดยกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดหาเหตุผล ทั้งคำถาม หาข้อสรุปถึงแกปัญหาต่าง ๆ ของวิกฤตการณ์พลังงาน

5. การผสมผสานหลักสูตร ในการกำหนดเนื้อหาวิชาพลังงานศึกษา เพื่อสอนในโรงเรียนนั้น จะต้องพิจารณาถึงรูปแบบการใช้พลังงานทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างถูกต้องโดยอาศัยหลักการดังต่อไปนี้

5.1 วิชาพลังงานศึกษาจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอาแหล่งวิชาการของชุมชนของทั้งครูและนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์เนื้อหา รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการของชุมชน

5.2 การออกแบบวัสดุสารกวดเรียนการสอน จัดทำคู่มือครู และสร้างโอกาสการเรียนรู้ต่าง ๆ จะต้องให้ชุมชนของทั้งครูและนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งยังต้องช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู นักเรียน และแหล่งวิชาการในชุมชน

5.3 พลังงานศึกษาคงจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเลือกใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และรวมทั้งต้องปลูกฝังให้เกิดความสำนึกในความเป็นเจ้าของร่วมกันของสมาชิกในชุมชน วัตถุประสงค์ทางการศึกษาจะต้องสนับสนุนความรู้ความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงานของครูที่จะนำเอาเทคนิคการสอนใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์

5.4 การเตรียมครูสำหรับสาขาวิชาพลังงานศึกษานั้น จะต้องคำนึงถึงการขยายความรู้ ใ้ครูเป็นท้วแบบที่ดี มีทักษะการสอนและเอาใจใส่ต่อปัญหาที่เกิดจากการเรียนการสอนและปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับพลังงานที่เกิดขึ้น

5.5 ในการรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ หรือหน่วยงานเอกชนไม่ว่าจะเป็นด้านวัสดุอุปกรณ์ การเตรียมบุคลากร หรือกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ นั้น ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด หรือระเบียบบังคับข้อผูกพันไปตามแนวทางที่ผู้รับใช้ต้องการ เพราะวิชาพลังงานศึกษานั้นควรจะเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมโดยแท้จริง

5.6 สถาบันที่รับผิดชอบด้านการศึกษาของรัฐจะต้องเร่งเร้าให้วิชาพลังงานศึกษาเป็นสาขาวิชาที่เป็นจริงเป็นจังขึ้นด้วยการจัดหาคู่มือครู เอกสารประกอบการสอน แหล่งวิชาการใหม่แก่ครู ซึ่งจะนำไปสู่แต่งตั้งขึ้นเป็นเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับสภาพจริงของสังคม

และยึดมั่นอยู่บนหลักการสำคัญคือ เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ รู้จักมองการณ์ไกล ไม่ว่าจะเป็นลักษณะธรรมชาติอันแท้จริงของพลังงานและมีปัญหาพลังงานที่เกิดขึ้น รวมทั้งใช้ความรู้จักกัศรรูปแบบการเรียนการสอน สำนวจวิธีการที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ในวิชาพลังงานศึกษานั้น เป็นวิชาที่จะช่วยให้สังคมและประเทศชาติหันฝ่าอุปสรรคทั้งหลาย ให้หมดไป

แคทลีน เลน (Catherine Lane 1980:266-269) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาพลังงานศึกษาดังนี้

ระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น

1. ใช้ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างแผนภูมิแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการคมนาคมขนส่งตามกาลเวลาและบุคคลมี ลักษณะของยานพาหนะที่ใช้รวมทั้งการวิวัฒนาการของรูปแบบของพลังงานที่มีส่วนสนับสนุนและส่งผลกระทบต่อ การสำรวจดินแดนดังกล่าว

2. กำหนดให้นักเรียนลองสวมบทบาทสมมุติว่า ตนเองเป็นรูปลักษณะของการคมนาคมขนส่งทางใดทางหนึ่งหรือแบบใดแบบหนึ่ง แล้วเล่าประวัติความเป็นมาของรูปลักษณะนั้นให้เพื่อนฟังโดยการนำเสนอที่อาจกระทำโดยหลายรูปแบบ เช่น เสนอเป็นบทความ เป็นการเล่าปากเปล่าด้วยการรำกับรูปภาพ การละเล่น ใช้นิทเพลง หรือโดยการ ใช้บทโคลงกลอน

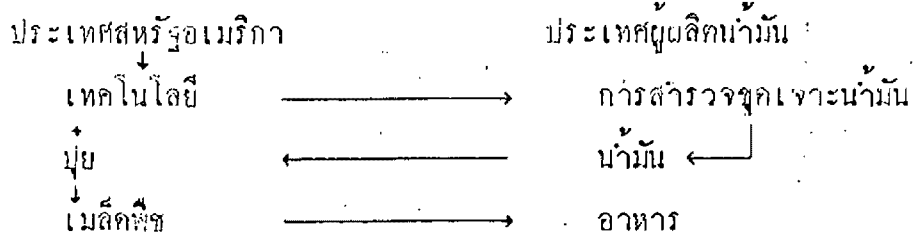
3. ครูสังคมศึกษาร่วมกับครูสายวิทยาศาสตร์ทำการศึกษานหาทางที่เป็นไปได้ ในการสร้างแผนผังแสดงขั้นตอนของวิวัฒนาการของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับเครื่องยนต์กลไกที่ใช้พลังงาน เช่น วิวัฒนาการของเครื่องบินและเครื่องยนต์ที่ใช้ขับเคลื่อน เช่น เริ่มตั้งแต่การคิดค้น การประดิษฐ์และพัฒนาการจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และด้วยแผนผังนี้ ครูสังคมศึกษานำเสนอให้นักเรียนได้ศึกษาสำรวจจุดแนวโน้มในอนาคตของการปรับปรุงพัฒนา รูปแบบเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาพลังงานที่นับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยการศึกษาค้นหาข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ วารสาร และเอกสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงทางที่เป็นไปได้ในการปฏิรูประบบการใช้พลังงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

4. ครูกำหนดให้นักเรียนศึกษาถึงการกระจายของแหล่งทรัพยากรประเภทพลังงานที่อยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก รวมทั้งจัดทำแผนภูมิเปรียบเทียบอัตราส่วนของประชากรในแต่ละประเทศกับอัตราการบริโภคทรัพยากรประเภทพลังงานว่ามีสัดส่วนสมดุลหรือแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด เช่นกำหนดเปรียบเทียบระหว่างทวีปต่อทวีป ประเทศต่อ

ประเทศ หรือต่อจำนวนประชากร

5. จัดแสดงแผนผังแสดงการอาศัยพึ่งพกันระหว่างพลังงานกับสิ่งอื่น ๆ เช่น แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา กับประเทศผู้ผลิตน้ำมัน ดังตัวอย่าง

ในรูปแบบเช่นนี้ ครูสังคมนาอาจจัดแปลงความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับสิ่งอื่น ๆ อีกอีกมากมายแล้วจัดแสดงเป็นนิทรรศการให้นักเรียนได้ศึกษาหรืออาจให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมผลิต

๘. ศึกษาให้สถานทางสังคมอย่างใดที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการใช้พลังงานที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม อาทิเช่น การคมนาคมขนส่งส่วนบุคคล การใช้พลังงานในอาคารบ้านเรือน หรือเพื่อการค้าหรือเพื่อการผลิต เรื่องนี้ครูอาจเชิญวิทยากรที่มีวัฒนธรรมแตกต่างออกไปจากผู้เรียนมาให้ความรู้แล้วถึงรูปแบบการใช้พลังงานของเขาก็จะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ หรือครูกำหนดให้นักเรียนเขียนจดหมายไปสอบถามเพื่อนที่อยู่อีกต่างประเทศ ต่างวัฒนธรรมกับคนให้อธิบายถึงรูปแบบการใช้พลังงานหรือการหาแหล่งพลังงานจากธรรมชาติประเภทใด ใช้มันอย่างไร เพื่ออะไร แล้วจึงให้นักเรียนสรุปบอกชี้ถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงปทัสถานทางสังคมที่สืบเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้พลังงานในอนาคต

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. กำหนดให้นักเรียนพิจารณาว่ามีกลุ่มบุคคลหรือสถาบันใดบ้างที่ใช้อ่านาจอิทธิพลต่อระบบการเมืองของประเทศ ซึ่งนักเรียนสามารถศึกษาได้จาก การเผยแพร่ข่าวสาร บทความ การออกวารสารหรือหนังสือของสถาบัน เพื่อเป็นการเสนอแนวคิดเผยแพร่ข่าวสาร ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมในการพยายามผลักดันให้รัฐบาลออกกฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพลังงาน โดยครูกำหนดบทบาทสมมุติให้นักเรียนเป็นคณะกรรมการพิจารณาปัญหา อาทิเช่น การออกกฎหมายจำกัดความเร็วของยานพาหนะบนท้องถนน หรือกฎหมายขึ้นส่วนน้ำมัน เป็นต้น โดยอาศัยความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าสิ่งที่มีบุคคลหรือ

สถานนั้นเหล่านั้นเผยแพร่ แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์และเสนอแนะทางปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาที่ก่อกวน

2. ให้นักเรียนศึกษาสำรวจความคิดเห็นของบุคคลที่อยู่ในสังคมส่วนใหญ่ต่อรูปแบบการบริโภคพลังงานของเขา ให้ลองหยิบยกเอาแนวคิด ค่านิยมบางประการของบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงต่อการบริโภคพลังงานขึ้นพิจารณา แล้วให้นักเรียนจัดทำรวบรวมรูปภาพที่แสดงถึงค่านิยมในการใช้พลังงานที่ทำได้จากวารสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ แล้วจึงสรุปสร้างเป็นข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบุคคลกับรูปแบบการใช้พลังงานของเขา แล้วครูตั้งคำถามให้นักเรียนลองคิดหาเหตุผลคาดคะเนหรือทำนายถึงแนวโน้มของการใช้พลังงานของบุคคลระดับต่าง ๆ ในสังคมในอนาคต

3. ให้นักเรียนลองสมมุติว่าตนเองจะแสดงบทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพหรือลักษณะกิจกรรมที่บุคคลถือครองปฏิบัติอยู่หนึ่งได้รับผลกระทบจากสภาวะการขาดแคลนทรัพยากรพลังงาน รวมทั้งที่พลังงานมีราคาสูงขึ้นอย่างไร ก็วีย่างเช่น

- กรรมกรที่มีรายได้ต่ำ : จากการใช้พลังงานมีราคาสูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อตัวเองเป็นสิ่งแรก คืออย่างไรและมีหน้าที่ร้ายแรงที่สุดคืออะไร และควรจะทำอย่างไร

- ผู้มีรายได้ปานกลางจากการให้เช่าทรัพย์สิน : จะมีเหตุผลข้ออ้างเพื่อขึ้นราคาค่าเช่าทรัพย์สินจากลูกค้าได้อย่างไรต่อไป

- นักธุรกิจ : จะสามารถใช้วิกฤตการณ์พลังงานให้เป็นประโยชน์เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์พื้นที่ทำเลใจกลางเมืองเพื่อลงทุนทำธุรกิจอย่างไร

- นักวางแผน : มีตัวแปรอะไรบ้างที่จะต้องคำนึงถึงเพื่อให้การก่อสร้างบ้านพบบ้านพักอาศัยตามโครงการใหม่สำเร็จโดยสมบูรณ์

- เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหรือผู้ผลิตรายใหญ่ : จะสามารถผลิตสินค้าขายแข่งกับคู่แข่งอื่นในตลาดได้อย่างไร เมื่อค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพลังงานสูงขึ้น

- นักการเมือง : จะหาเหตุผลมาอธิบายถึงสาเหตุการตัดสินใจขึ้นราคาผลิตภัณฑ์ประเภทพลังงานให้แก่ผู้ที่จะออกเสียงเลือกตั้งได้อย่างไร

- ผู้บริโภคที่มีรายได้ปานกลาง : จะเลือกซื้อสินค้าที่มีราคาสูงขึ้นอย่างไร โดยคำนึงถึงคุณภาพและการบริการ

2. งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติในประเทศไทย

ลัดดา กิติวิภาต. (2526:189-191) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การ เปลี่ยนทัศนคติของผู้นำกิจกรรมนิสิตที่มีต่อกิจกรรมนิสิตในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ การศึกษาการ เปลี่ยนทัศนคติของผู้นำกิจกรรมนิสิตที่มีต่อกิจกรรมนิสิตในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมมุติฐานการวิจัยได้แก่ 1. ผู้นำกิจกรรมนิสิตเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อกิจกรรมนิสิตในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากประสบการณ์ตรงที่ได้รับ 2. ทิศทางของการ เปลี่ยนทัศนคติของผู้นำกิจกรรมนิสิต มีทิศทางของการ เปลี่ยนไปในทางละทิ้งทัศนคติเดิมและเกิดทัศนคติใหม่ 3. การ เปลี่ยนทัศนคติของผู้นำกิจกรรมนิสิตแตกต่างกันไปตามตัวแปร คณะ เพศ อายุ ตำแหน่ง ลำดับรุ่นที่นิสิต เข้าศึกษาในจุฬา สายวิชาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรม และ 4. มีความแตกต่างกันในการ เปลี่ยนทัศนคติในระหว่างผู้นำกิจกรรมนิสิตฝ่ายบริหาร ฝ่ายปกครอง ฝ่ายดำเนินงาน ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายกีฬา กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ผู้นำกิจกรรมนิสิตจากคณะต่าง ๆ 8 คณะ และกรรมการสโมสรนิสิตจุฬาประจำปีการศึกษา 2516 จำนวน 286 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมนิสิตในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับคำขวัญทั้งห้าของจุฬา ความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตรุ่นพี่กับนิสิตรุ่นน้อง ระบบเชียร์กีฬาและการซ้อมเชียร์ และการปกครองนิสิต ผู้วิจัยส่งแบบสอบถาม 2 ครั้งคือ ครั้งแรกในสัปดาห์ที่สองของการ เรียนในภาคต้น และครั้งหลังในสัปดาห์แรกของการ เรียนในภาคปลาย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาคำนวณหาร้อยละของการ เลือกตอบแบบสอบถามแต่ละข้อคำถามตัวแปรต่าง ๆ ในการสอบถามทัศนคติครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ของผู้นำกิจกรรมนิสิต และหาค่าดัชนีความคงที่ของทัศนคติ ค่าดัชนีการ เปลี่ยนทัศนคติ ทิศทางการ เปลี่ยนทัศนคติในทางละทิ้งทัศนคติเดิมและเกิดทัศนคติใหม่ รวมทั้งคำนวณหาค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความแตกต่างของความถี่ของทัศนคติ ระหว่างข้อมูลที่ได้จากการสอบถามทัศนคติครั้งที่ 1 กับครั้งที่ 2 ผลการวิจัยสนับสนุนสมมุติฐานข้อที่หนึ่ง ข้อที่สอง และข้อที่สาม แต่ค้านกับสมมุติฐานข้อที่สี่

นันทนา เทพวิรัช (2519:47-50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วย"พลังงาน" โดยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการสอนแบบธรรมชาติในชั้นประถมศึกษาปีที่หก" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย

คือ เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หน่วย"พลังงาน"โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีธรรมคา ในด้านพัฒนาการของสัมฤทธิผลทางการเรียนและทัศนคติ คำนมุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หก สมมุติฐานของการวิจัยครั้งนี้คือ เมื่อสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แล้ว นักเรียนจะมีพัฒนาการทางสัมฤทธิผลด้านการเรียนรู้สูงขึ้นกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมคา และมีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยคือ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและวิธีการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และได้สร้างหน่วยการสอนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง"พลังงาน" และนำมาทดลองสอนกับตัวอย่างประชากรคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หก โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(ฝ่ายประถม) ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้เกณฑ์ อายุ เพศ และสัมฤทธิผลทางการเรียนเหมือนกันเป็นคู่ ๆ กลุ่มทดลองสอนโดยผู้วิจัย และกลุ่มควบคุมสอนโดยอาจารย์ประจำ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามสัมฤทธิผลทางการเรียน แล้ววิเคราะห์ปรับปรุงจนมีความเที่ยง (Reliability) .88 แบบวัดทัศนคติใจของฉันทนา ภาคบงกช ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2517 และผู้วิจัยได้หาความเที่ยงชนิดความคงที่ภายในกับกลุ่มตัวอย่างประชากร ได้ค่า.72 สามารถจำแนกบุคคลที่ไ้ระดับความมีนัยสำคัญ.01 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสัมฤทธิผลทางการเรียน และวัดทัศนคติค่านมุษยสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างประชากรรวม 3 ครั้งคือ สอบก่อนเรียน สอบหลังเรียนครั้งที่ 1 และสอบหลังเรียนครั้งที่ 2 ซึ่งห่างจากสอบหลังการเรียนครั้งที่ 1 เป็นเวลา 1 เดือน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับทัศนคติค่านมุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยให้นักเรียนเขียนเกี่ยวกับความรู้สึกและความคิดเห็นของตน ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลองสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีธรรมคา ปรากฏผลว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลการสอบด้านสัมฤทธิผลทางการเรียนสูงขึ้นที่ระดับความมีนัยสำคัญ.01 แต่เมื่อเปรียบเทียบผลการสอบหลังเรียนครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ปรากฏว่าผลการสอบของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ระดับความมีนัยสำคัญ.01 ทั้งสองครั้ง ค่านทัศนคตินักเรียนกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมที่ระดับความมีนัยสำคัญ.01 ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมซึ่งเรียนด้วยวิธีธรรมคา ทัศนคติไม่เปลี่ยนแปลงจากการสอบก่อนเลย ภายหลังจากหนึ่งเดือน จากการสอบครั้งที่หนึ่ง ทัศนคติของกลุ่มทดลองมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลง

ไปในทางที่ค้ำชันกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม สรุปว่าเมื่อเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีการ
กลุ่มสัมพันธ์แล้ว นักเรียนมีพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการ เรียนสูงขึ้นและมีทัศนคติ
ด้านมนุษยสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ค้ำชันกว่าการ เรียนการสอนด้วยวิธีธรรมดา
สมมุติฐาน

แสงอรุณ กุชชาติ (2519:27-29) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลของ
ผู้สื่อข่าวและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ" โดยมีจุดมุ่งหมายของการทดลองคือ 1. เพื่อศึกษา
ว่า ผู้สื่อข่าวที่มีลักษณะต่างกันจะมีอิทธิพลต่อการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลแตกต่างกัน
หรือไม่ 2. เพื่อศึกษาว่าผู้สื่อข่าวที่มีความชำนาญมากจะทำให้บุคคลเกิดการ เปลี่ยนแปลง
ทัศนคติได้มากกว่าผู้สื่อข่าวที่มีความชำนาญน้อยหรือไม่ 3. เพื่อศึกษาว่าผู้สื่อข่าวที่ประสบ
ผลสำเร็จในการ ชักจูงในเรื่องเดียวกันมีมาก่อนจะทำให้บุคคลอื่นที่ทราบเรื่อง เปลี่ยนแปลง
ทัศนคติได้มากกว่าผู้สื่อข่าวที่ไม่เคยประสบผลสำเร็จในการทำงานนี้หรือไม่ 4. เพื่อศึกษา
ถึงอิทธิพลของการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความชำนาญกับผลการทำงานในอีกจิตของผู้สื่อข่าว
ที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตัวอย่าง ประชากรคือนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
วิชาการศึกษาจำนวน 138 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 23 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่
แบบวัดทัศนคติต่อการสอนเพศศึกษาในระดับประถมศึกษา แบบวัดการ จักจูงกระทำกับ
ตัวแปรอิสระ แบบวัดความสนใจ ทัศนคติ ความเบื่อหน่าย และสารสื่อที่ใช้
ในการทดลอง ข้อความบรรยายลักษณะผู้สื่อข่าวสี่ประเภท ผลการวิจัยพบว่า 1. ลักษณะ
ของผู้สื่อข่าวไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างต่อการ เปลี่ยนทัศนคติของผู้ถูกชักจูงอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติ 2. ลักษณะของสารสื่อที่มีความน่าเชื่อถือสามารถชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตาม
ได้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับเฉพาะสารสื่อปกติ และพบว่าบุคคลผู้อ่านที่ได้รับสารสื่อ มีทัศนคติไปใน
ทิศทางที่ถูกชักจูงได้มากกว่าบุคคลผู้อ่านที่ไม่ได้รับสารสื่อ 3. ทัศนคติของผู้ถูกทดลองที่มี
ความสนใจดั้งเดิมมาก ค่าคะแนนจากการ เปลี่ยนทัศนคติ จะไม่แตกต่างระหว่างผู้สื่อข่าว
ที่มีลักษณะต่างกัน แต่ถ้าความสนใจดั้งเดิมของผู้ถูกทดลองน้อย ลักษณะของผู้สื่อข่าวที่
น่าเชื่อถือจะทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติมาก 4. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและ
ลักษณะต่าง ๆ ของผู้ถูกชักจูงพบว่า ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องที่อ่านมากก็จะมีคะแนนทัศนคติ
ไปในทิศทางที่สารสื่อชักจูงมากด้วย และผู้ที่มีความสนใจมากก็จะเป็นผู้ที่มีความเบื่อหน่าย
น้อยในขณะที่อ่านบทความ

พรพิมล สุคเจริญ (2519:42-43) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของ

สารปลอมและสารชู้ตอกการเปลี่ยนทัศนคติในสถานการณตึงเครียด" การทดลองครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงอิทธิพลของสารปลอมและสารชู้ตอกการเปลี่ยนทัศนคติในสถานการณตึงเครียด ผู้ถูกทดลองเป็นนักศึกษาชายหญิง ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นปีที่หนึ่ง วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ จำนวน 126 คน ถูกสุ่มและเข้ากลุ่มทดลอง 6 กลุ่มกลุ่มละ 21 คน เป็นกลุ่มทดลอง 4 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองถูกเฝ้าให้มีความตึงเครียดสูงและต่ำ และได้รับสารปลอมหรือสารชู้ ซึ่งถูกชักจูงให้ทัศนคติที่ตอกการดำรงชีวิตในเมืองใหญ่ ส่วนกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม ถูกเฝ้าให้มีความตึงเครียดสูงหรือต่ำแต่ไม่ได้รับสารสื่อทดลอง ผลการทดลองนี้พบว่า การชักจูงโดยใช้สารปลอมและสารชู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการไม่ชักจูงอย่างเห็นชัด แต่ประสิทธิภาพในการชักจูงของสารปลอมและสารชู้นั้นเท่าเทียมกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของคนไทยเป็นบุคคลที่เชื่อตามเอกสารที่ใช้ชักจูงได้ง่ายโดยไม่คำนึงถึงลักษณะของผู้ถูกชักจูงและเนื้อหาในสารสื่อ ในสถานการณตึงเครียดสูงนั้น ปรากฏว่า ไม่ว่าจะใช้สารปลอมหรือสารชู้ก็สามารถชักจูงผู้ถูกทดลองให้เปลี่ยนทัศนคติได้ แต่ในสถานการณตึงเครียดต่ำมีเพียงสารปลอมเท่านั้นที่มีประสิทธิภาพในการชักจูง ดังนั้นจะเห็นว่า ในสถานการณตึงเครียดสูง บุคคลจะถูกชักจูงให้เปลี่ยนทัศนคติได้ง่ายกว่าเมื่ออยู่ในสถานการณตึงเครียดต่ำ ส่วนการจำข้อความในสารสื่อ นั้น ปรากฏว่ากลุ่มตึงเครียดสูงและกลุ่มตึงเครียดต่ำสามารถจำข้อความในสารสื่อได้ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาวะในการสื่อสารไม่เปิดโอกาสให้ระดับความตึงเครียดของผู้ถูกทดลองรบกวนสมาธิของผู้รับสารได้ตามปกติ นอกจากนี้ ผลจากการทดลองยังแสดงว่า ผู้ถูกทดลองที่สามารถจำข้อความในสารสื่อได้มากก็เป็นผู้ที่มีทัศนคติดี้อยู่ตามการชักจูงมากด้วย และผู้ที่จำข้อความในสารสื่อได้น้อย ก็เป็นผู้ที่มีทัศนคติไปในทิศทางที่ชักจูงน้อยด้วย

บังอร ชินกุลกิจนิวัฒน์ (2520:53-56) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของการอ่านและการฟังสารชักจูงที่มีตอกการเปลี่ยนทัศนคติ ในสถานการณคลุมเครือ" การวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของการอ่านและการฟังสารชักจูงที่มีตอกการเปลี่ยนทัศนคติในสถานการณคลุมเครือ ทำการศึกษานิสิตระดับปริญญาตรีปีที่หนึ่งและปีที่สอง จำนวน 150 คน โดยให้นิสิตครึ่งหนึ่งอยู่ในสถานการณคลุมเครืออีกครั้งหนึ่งอยู่ในสถานการณปรากฏชัด ต่อจากนั้นในทั้งสองสถานการณนี้ ได้อ่านหรือฟังสารชักจูงโดยบางคนมีโอกาสเลือก และบางคนไม่มีโอกาสเลือกวิธีการรับสารนี้ และมี

มีอีกจำนวนหนึ่งในทั้งสองสถานการณ์ดังกล่าว มิได้ับสาร ชักจูงแค่ให้อ่านสารควบคุม ผลการทดลองปรากฏว่า การชักจูงนี้ทำให้เข้าร่วมการทดลองเกี่ยวกับอิทธิพลของ กระแสไฟฟ้าที่มีต่ออาการทางสรีรวิทยานั้น ไม่ว่าจะเป็นการชักจูงด้วยวิธีการให้อ่านสาร หรือให้ฟังเสียงจากเครื่องบันทึกเสียง ก็ทำให้นิสิตยอมตามการชักจูงได้มากกว่า จากค่า ไม่ชักจูงอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ การชักจูงโดยการให้อ่านสาร ยังมีอิทธิพล ต่อการยอมตามในบุคคลที่มีความวิตกกังวลต่ำ แต่ผู้ที่มีความวิตกกังวลสูงนั้น การอ่าน สารชักจูงจะไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิง เพราะปรากฏว่า คนกลุ่มนี้มีการยอมตามในปริมาณ เท่าเทียมกับบุคคลที่ไม่ถูกชักจูง นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่มีความวิตกกังวลต่ำมีการยอมตาม เมื่อถูกชักจูงมากกว่าผู้ที่มีความวิตกกังวลสูงอย่างเด่นชัด แต่อย่างไรก็ตามการ เปลี่ยน ทัศนคติและความวิตกกังวลไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์การมีหรือไม่มีโอกาส เลือก และวิธีการทั้งสองแบบ

บุณยา นวลละออ (2525:142-155) ทำวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท ของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาจริยธรรม" วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความคิดเห็น ของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาจริยธรรมตามหลักสูตรสังคมศึกษา มัธยมศึกษา ตอนต้น โดยการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการมีปะทะสัมพันธ์ กับนักเรียนนอกเวลาสอนและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูระหว่างโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนเครือศาสนาต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมตามหลักสูตร สังคมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ชนิดมาตราส่วนประเมินค่า และชนิดปลายเปิด จำนวน 1 ชุด ใช้สอบถามครูสังคมศึกษา จำนวน 450 คน ในโรงเรียนทั้ง 3 แบบรวม 45 แห่งในกรุงเทพมหานคร ได้รับแบบสอบถาม คืน โรงเรียนรัฐบาลร้อยละ 88.67 โรงเรียนราษฎร์ร้อยละ 85.33 และโรงเรียน ในเครือศาสนาร้อยละ 75 นำมาหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนทั้ง 3 ประเภทมีความคิดเห็นในระดับมากเกี่ยวกับ บทบาทในการพัฒนาจริยธรรมในห้องเรียนในเรื่องสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม โดยสอนในวิชา จริยธรรมโดยตรงและสอนสอดแทรกในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับจริยธรรม การตั้ง

วัตถุประสงค์การสอนเน้นการนำความรู้ไปปฏิบัติ และพัฒนาทัศนคติที่พึงประสงค์ จักกล่าวถึงเนื้อหาที่สอนตามหลักสูตร การใช้วิธีสอนแบบสืบสอบ การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการทดสอบแบบปรนัย กิจกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ และการสังเกตพฤติกรรม และมีความคิดเห็นในระดับน้อยในเรื่องกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการห้องจำ

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาจริยธรรม โดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และปะทะสัมพันธ์กับนักเรียนนอกเวลาสอน ครูมีความคิดเห็นในระดับมากในเรื่อง การวางแผนและดำเนินงานจัดกิจกรรมร่วมกับนักเรียนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ การจัดกิจกรรมชุมนุมสังคม พุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย การจักป่ายนิเทศ นิทรรศการแสดงผลกิจกรรมทางศาสนา ทาง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนา และจักประกวดความสะอาดของห้องเรียน การประเมินผลกิจกรรมก่อนการนำไปปฏิบัติใกล้ในชีวิตประจำวัน ทัศนคติความเชื่อ และศรัทธา การใช้แบบทดสอบวัดผลกิจกรรมเมื่อจบภาคเรียน การส่งโทษนักเรียนที่ก่อปัญหาด้วยวิธีทั้งกล่าวตักเตือนเป็นการส่วนตัวและตักเตือนใหญ่ปกครองรับทราบ

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนทั้ง 3 ประเภท มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ในเรื่อง การสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม การจักกล่าวถึงเนื้อหาที่สอนตามหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรม การใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ การใช้วิธีการวัดและประเมินผล ในด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในเรื่อง การจัดและดำเนินการกิจกรรมเสริมหลักสูตร การประเมินผลกิจกรรมเสริมหลักสูตร การใช้แรงจูงใจเพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาจริยธรรม

มานิชย์ แก้วปู้ (2526:99-107) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาในทัศนคติความมีวินัยในตนเอง" เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นและบทบาทของครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาในทัศนคติความมีวินัยในตนเอง เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบคำตอบ ชนิดมาตราส่วนประเมินค่า และชนิดปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ครูสังคมศึกษาจำนวน 200 คน ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 200 คน ในเขตการศึกษา 1 จาก 40 โรงเรียน นำมาหาค่าร้อยละ ค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบค่า ที่

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเรื่องความมีวินัยในตนเอง ในด้านบทบาทด้านการสอน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความเป็นผู้มีเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม มีความอดทน มานะ พยายาม มีความกล้าหาญ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี วางตัวเหมาะสมตามวาระและโอกาส รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพและยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม ให้ความร่วมมือกับส่วนรวม ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารมีความคิดเห็นในระดับมากทุกด้าน และเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาในด้านความมีวินัยในตนเอง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2527:23-24) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงาน" โดยมีจุดประสงค์ของการวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียน นักศึกษา นักธุรกิจ เกี่ยวกับความถนัดในปัญหาพลังงาน ความรู้ในเรื่องพลังงานและพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับ การประหยัดพลังงาน
2. เพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางจากข้อมูลที่ได้และขอความรู้จากทฤษฎีมาใช้ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานให้เหมาะสมกับนักเรียน นักศึกษา และนักธุรกิจ
3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานให้เหมาะสมกับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และนักธุรกิจ

การวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ 1. สืบรวจข้อมูลตามองค์ประกอบทั้งสามของทัศนคติ คือความรู้ ความตระหนัก และการปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ 2. สร้างรูปแบบการพัฒนาทัศนคติโดยอาศัยทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับการเปลี่ยนทัศนคติ ประกอบด้วยทฤษฎีความสอดคล้อง ทฤษฎีการตัดสินใจทางสังคม และทฤษฎีการกระทำตามเหตุผล 3. ทดลองใช้และตรวจสอบผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานที่สร้างขึ้นโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นเวลา 4 สัปดาห์กับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนระดับผู้นำโรงเรียนจำนวน 49 คนจาก 8 โรงเรียน และผู้นำนิศน์นักศึกษาจำนวน 20 คนจากสถาบันการศึกษา 9 สถาบัน เครื่องมือที่ใช้ทดลองและตรวจสอบผลการใช้รูปแบบการพัฒนาทัศนคติจำนวน 4 ชุดคือ เกมพลังงาน แบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมการประหยัดพลังงานที่สร้างขึ้นตามแนวทฤษฎีของพีชป็น แบบวัดทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานโดยวิธีตัวเลือกคลาดเคลื่อนและ

แบบกัมที่ก่อกำหนดกิจกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการทดลอง และใช้วิธีศึกษากลุ่มตัวอย่าง (Case Study) กับกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจกับบริษัทที่ได้รับรางวัลหนึ่งจากกระทรวงอุตสาหกรรมที่ทำโครงการการประหยัดพลังงานได้ประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2525 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถพัฒนาทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานให้กลุ่มตัวอย่างนักเรียน นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะการใช้เกมพลังงานได้ผลอย่างสูงต่อการสร้างความตระหนักในวิกฤตการณ์พลังงาน รวมทั้งการใช้แบบวัดทัศนคติเพื่อแก้ปัญหาการรู้ตัวและแสวงหาคอบของกลุ่มตัวอย่างนั้น สามารถสำรวจพฤติกรรมการใช้พลังงานของกลุ่มตัวอย่างได้ตรงตามสภาพจริง ซึ่งถือว่าเป็นแบบวัดทัศนคติที่เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษเกี่ยวกับทัศนคติต่อไปในประเทศไทย

งานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติในต่างประเทศ

โรเบิร์ต อี คิง (Robert E. King 1978:4166- A) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "The Impact on Knowledge, Attitude, and Achievement Motivation Scores of Various Sequences of Field Trip and Classroom Instruction Using Selected Energy Education Concepts" โดยมีจุดประสงค์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ การเปลี่ยนทัศนคติ ความสามารถในการตอบแบบทดสอบ Junior Index of Motivation Scale และความพึงพอใจต่อประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 วิธีคือ

1. ทัศนศึกษาเมื่อจบการเรียนในชั้นเรียนปกติ
2. เรียนในชั้นเรียนตามปกติหลังจากไปทัศนศึกษา
3. เรียนในชั้นเรียนประการเดียว
4. ทัศนศึกษาประการเดียว

ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย นักเรียนระดับเกรด 8 จำนวนทั้งสิ้น 619 คน นอกจากนี้ยังใช้ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนระดับเกรด 9 จำนวน 240 คนเพื่อวิจัยรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอีก 3 วิธีคือ

1. ทัศนศึกษาเมื่อจบการเรียนในชั้นเรียนปกติ
2. เรียนในชั้นเรียนตามปกติหลังจากไปทัศนศึกษา

3. เรียนในชั้นเรียนประการเดียว

การไปทัศนศึกษาจะมีผู้บรรยายที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดีมาโดยเฉพาะ มีสัดส่วนผู้บรรยาย 1 คน ต่อักเรียน 10 คน ใช้เวลาครั้งละ 2 ชั่วโมง โดยนำชม โรงไฟฟ้า โรงงานพลังงานนิวเคลียร์ และโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานไฟฟ้า ส่วนการเรียนในชั้นเรียนปกติคือการเรียนการสอนโดยครูประจำวิชาใช้เวลาทั้งสิ้น 10 คาบ มีการแนะนำให้อ่านหนังสือและชมภาพยนตร์ประกอบ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนระดับ เกรด 8 ที่อยู่ในกลุ่มทดลองทั้ง 4 วิธี ทำคะแนนจากการทดสอบใกล้เคียงกว่านักเรียนในกลุ่ม ควบคุม นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มที่ใช้วิธีทั้งการไปทัศนศึกษาและการเรียนในชั้นเรียนปกติ มีคะแนนสูงกว่าการใช้วิธีทัศนศึกษาหรือการเรียนในชั้นปกติเพียงวิธีเดียว และพบว่า ในระดับเกรด 9 การไปทัศนศึกษาก่อนเข้าชั้นเรียนปกติได้ผลสัมฤทธิ์สูงสุด สำหรับการ เปลี่ยนทัศนคตินั้น ไม่ปรากฏความแตกต่างระหว่างกลวิธีการเรียนการสอนทั้ง 4 วิธีหรือ แยกกลางระหว่างระดับเกรด 8 และเกรด 9 สำหรับกลุ่มทดลองที่มีการใช้กลวิธีทัศนศึกษา ร่วมด้วยหรือเฉพาะทัศนศึกษาเพียงอย่างเดียว จะพบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้าน พลังงานกับทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานเท่ากับ .45 คือถ้าได้คะแนนความรู้สูง จะมี ทัศนคติในทางบวกต่อการประหยัดพลังงานสูงทั้งในระดับเกรด 8 และเกรด 9 ส่วนกลุ่ม ที่ได้รับการศึกษาในห้องเรียนจะมีค่าความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับทัศนคติเท่ากับ .18 ในระดับเกรด 8 และ .25 ในระดับเกรด 9

เบลวา ลัฟลิน เจนเซน (Belva Laughlin Jensen 1979:3524- A) ได้ วิจัยเรื่อง "Comparison of Two Methodologies Used with Elementary School Teachers to Develop Attitude toward Contemporary Energy Problem" การวิจัยครั้งนี้สืบเนื่องมาจากการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่ง และการอนุรักษ์ทรัพยากรประเภทพลังงาน รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยจัดให้แก่บุคคลทั่วไปซึ่งทั้งที่อยู่และไม่อยู่ในวงการศึกษาคณะครูมือและวัสดุที่ไวประกอบด้วย วิดีโอเทป พร้อมทั้งเอกสารหลักสูตร คู่มือการจัด อภิปราย คู่มือนิยามศัพท์ที่จัดทำขึ้นเป็นพิเศษสำหรับใช้ร่วมกับวีดิโอเทป ผู้วิจัยได้นำเอา เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งแรกมาใช้เพื่อทดลองเปรียบเทียบวิธีสอน 2 แบบ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจทัศนคติต่อปัญหาพลังงานปัจจุบันแก่ครูที่ทำการสอนในระดับ ประถมศึกษา โดยการใช้อุปกรณ์ด้านเครื่องเสียงประกอบกับการใช้ครูฝึกพิเศษ(Audio-tutorial)

กลุ่มทดลองจะใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีทางการศึกษาร่วมกับครูผู้ฝึกพิเศษที่เตรียมสำหรับเป็นผู้นำการอภิปราย และกลุ่มควบคุมใช้เพียงอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีทางการศึกษาประการเดียว สมมุติฐานของการวิจัยนี้คือ กลุ่มทดลองจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญมากกว่ากลุ่มควบคุม ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบทดสอบก่อนและหลังขึ้นใหม่โดยอาศัยเค้าโครงแบบทดสอบของ National Assessment of Educational Progress อุปกรณ์ด้านเครื่องเสียงประกอบด้วยวีซีดีโอเทป จำนวน 14 ม้วนพร้อมคู่มืออบรมที่จัดเตรียมขึ้นโดยเฉพาะ ส่วนแบบทดสอบจะใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาพลังงาน 6 ด้าน โดยแต่ละด้านจะเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมโดยใช้ค่าสถิติ t - test ซึ่งกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 2 กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น แต่การเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมไม่พบความแตกต่าง

ลินดา เอฟ. แมคคัทชัน (Linda F. McCutcheon 1515-A) ได้วิจัยเรื่อง

"Influences of Energy Conservation Education on Attitude and Behaviors of Selected Youth in Piedmont North Carolina" จุดประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือเพื่อศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงานของเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเมืองพิตมองท์ รัฐคาร์โรไลนาเหนือ หลังจากได้รับการศึกษาอบรมความรู้เกี่ยวกับพลังงานศึกษาโดยมีตัวแปรที่จะศึกษาคือ จะมีความสัมพันธ์แตกต่างกันหรือไม่ระหว่าง อายุ เพศ ภูมิฐานะและประสบการณ์เกี่ยวกับการประหยัดพลังงานกับทัศนคติและพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงาน ตัวอย่างประชากรประกอบด้วยเยาวชนจำนวน 284 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 17 - 19 ปีซึ่งเป็นสมาชิกของ 4 - H club แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลอง 157 คนและกลุ่มควบคุม 127 คน ทั้ง 2 กลุ่มได้ถูกทดสอบทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน จากนั้นกลุ่มทดลองได้รับการฝึกอบรมในด้านการประหยัดพลังงานตามโปรแกรมที่เรียกว่า "4 - H Energy Fun Day" ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการอบรม เสร็จแล้วทั้ง 2 กลุ่มได้ถูกทดสอบอีกครั้งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันทั้งทัศนคติและพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงานระหว่างกลุ่มทั้ง 2 แต่มีแนวโน้มว่า กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงานในทางที่ดี ส่วนกลุ่มควบคุมมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการประหยัดพลังงานไปในทางที่ดี สำหรับอายุไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติ แต่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ระหว่างอายุกับพฤติกรรม คือเยาวชนที่มีอายุสูงจะมีพฤติกรรมที่ติดต่อการประหยัดพลังงาน ส่วนทัศนคติและพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงาน จะมีความแตกต่างระหว่างเพศเพียงเล็กน้อย ภูมิสำเนาไม่มีผลต่อการเกิดทัศนคติต่อการประหยัดพลังงาน แต่เยาวชนในเมืองมีพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงานมากที่สุด ส่วนเยาวชนในชนบทมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับปานกลาง ส่วนตัวแปรค่านระยะเวลาของการฝึกอบรมพบว่า เยาวชนที่ไม่เคยมีประสบการณ์การฝึกอบรมต่อการประหยัดพลังงานมาก่อน จะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างมาก สำหรับการเปลี่ยนพฤติกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งของการเข้ารับการฝึกอบรมคือ ถ้าเข้ารับการฝึกอบรมบ่อยครั้ง จะมีการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น แต่โดยสรุปแล้ว ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมต่างก็เกิดความตื่นตัวและแสดงพฤติกรรมต่อการประหยัดพลังงานมากขึ้น

เดนิส คาน คาทไรท์ (Dennis Duaine Cartwright 1981:1084-A) ได้วิจัยเรื่อง "Energy Environment Simulator VS. Lecture: Methods of Developing Energy Awareness and Attitude in Individuals of Various Cognitive Levels" แนวคิดหลักของการวิจัยครั้งนี้สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการพัฒนาการกล่าวว่า การจัดประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมนั้น ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านความคิดให้แก่ผู้เรียนที่มีระดับผลการเรียนต่ำ ฉะนั้นการใช้สถานการณ์จำลองเกี่ยวกับพลังงานจึงช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น จุดประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ เพื่อเปรียบเทียบกลวิธีสอนที่เสริมสร้างความตระหนักในปัญหาพลังงานและพัฒนาทัศนคติที่พึงประสงค์ในการใช้และการประหยัดพลังงานขึ้นในตัวบุคคลที่มีระดับสติปัญญาต่างกัน การปฏิบัติการทดลองเป็นการเปรียบเทียบกลวิธีสอน 2 วิธีคือ การใช้สถานการณ์จำลองกับการบรรยาย รูปแบบของสถานการณ์จำลองใช้ตัวแบบที่เรียกว่า The Energy Environment Simulator (EES) การสอนแบบบรรยายจะใช้การฉายภาพสไลด์ประกอบ ตัวอย่างประชากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกจำนวน 20 คน ทดลองด้วยการใช้การสอนแบบบรรยาย กลุ่มที่ 2 จำนวน 25 คน ทดลองด้วยการใช้สถานการณ์จำลอง เครื่องมือวัดความตระหนักและทัศนคติ (EAAA) ที่ใช้ทดสอบครั้งนี้ประกอบด้วย 36 ข้อกระทงความ ที่คัดแปลงมาจากแบบทดสอบเกี่ยวกับพลังงานของกลุ่มโรงเรียนในเขตเมืองวิชิตา (Wichita) กับแบบสอบถามรู้ แบบวัดทัศนคติเกี่ยวกับพลังงานของ The National Assessment of Educational Progress ข้อกระทงความ

ของ EAAA แบ่งเป็น 2 ข่ายคือ ด้านความตระหนัก กับทัศนคติ ผลการวิจัยพบว่า ไม่ว่าตัวอย่างประชากรจะมีระดับความสามารถทางสติปัญญา ระดับใด ทั้งกลวิธีแบบ สถานการณ์จำลองหรือแบบบรรยาย จะไม่มีผลต่อการ เปลี่ยนทัศนคติของตัวอย่างประชากร แต่จะมีผลต่อความตระหนักคือการใช้สถานการณ์จำลองมีผลต่อการสร้างความตระหนักได้ มากกว่าแบบบรรยาย และนอกจากนี้สถานการณ์จำลองยังก่อให้เกิดความตระหนักในกลุ่ม ที่มีระดับสติปัญญาสูงมากกว่ากลุ่มที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

ริชาร์ด เค. เมสซา (Richard K. Meszar 1982:354-) ได้วิจัยเรื่อง "Education and Energy" เพื่อทดสอบสมมุติฐาน 2 ประการคือ 1. กลุ่ม ทดลองปฏิบัติการ เกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน น่าจะมีผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบความรู้ เกี่ยวกับการประหยัดพลังงานสูงกว่ากลุ่มควบคุม 2. ผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบความรู้ เกี่ยวกับการประหยัดพลังงานจะส่งผลถึงความสามารถในการทดสอบเชิงปฏิบัติการด้าน การขับขี่ ตามแบบทดลองที่เรียกว่า Behind - The - Wheel ตัวอย่างประชากรเป็น นักเรียนหัดขับรถของโรงเรียน Westwood ที่เมือง Mesa รัฐ Arizona จากการ สุ่มแล้วแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มได้รับการอบรม เกี่ยวกับวิธีการขับรถแบบประหยัดพลังงานจากการดูภาพชุดและฟังแถบบันทึกเสียง เรื่อง "Energy Efficient Driving" แต่กลุ่มทดลองจะต้องเข้าร่วมอภิปรายเกี่ยวกับ การใช้พลังงานอย่างประหยัดอีกเป็นเวลา 45 นาที หลังจากได้รับการอบรมแล้ว ผลการวิจัยพบว่า 1. การอภิปรายหลังการอบรมด้วยภาพชุดและแถบบันทึกเสียงเป็นวิธีการ ที่จะถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน โดยพิจารณาจากการตอบแบบทดสอบ สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่มีได้จัดการอภิปราย 2. การอภิปรายหลังการอบรมด้วยภาพชุดและ แถบบันทึกเสียง มีผลเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีผลต่อการทดสอบเชิงปฏิบัติการด้าน การขับขี่ ที่เรียกว่า Behind - The - Wheel ในกลุ่มทดลอง 3. กลุ่มทั้งสองไม่สามารถนำ ความรู้ที่เพิ่มขึ้นไปใช้กับแบบทดสอบ Behind - The - Wheel ได้

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ว่า

1. ควรได้มีการนำเอาชุดการสอน Energy Efficient Driving ไปใช้ประกอบการสอนการขับรถให้แก่นักเรียนในชั้นเรียนปกติ รวมทั้งจัดให้มีการอภิปราย ในชั้นร่วมด้วย

2. ผู้วิจัยควรต่อไป ควรหาวิธีการที่จะถ่ายโอนความรู้ความสามารถของ

ผู้เรียนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรเพิ่มการอภิปรายและหรือการสาธิตเกี่ยวกับเทคนิคการประหยัดพลังงานสำหรับกลุ่มทดลองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติ

4. ควรให้ผู้มีประสบการณ์สูงในการขับรถมาให้ความอบรมแก่นักเรียนเกี่ยวกับการขับรถที่ใช้พลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ